# HISTORIAE ERFVRTENSIS

## *LIBER IV.*

*ILLVSTRISSIMO. GENEROSISSIMO. BARONI*

DOMINO. DOMINO

IOAN. HENRICO. DANIELI

A. RIDDER. IN. GROENSTEIN

ELECTORALI. MOGVNTINO

CONSILIARIO. INTIMO

IVDICII. AVLICI. PRAESIDI

VRBIS. ET. TERRITORII. ERFVRTENSIS

VICEDOMINO

*IOANNES. MAVRICIVS. GVDENVS*

S. D.

† † †

QVartus hic Annalium Erfurtensium liber est, a rebus gestis, studiis partium, & artibus, a mutationibus praecipuus: huic, ILLVSTRISSIME VICEDOMINE, felicem imponis coronidem, dum in gubernationis TVAE primordiis desinit, hoc uno infelix, quod attingat tantum, neque TVORVM exoptatissimos consiliorum euentus, & temporum, quibus prudenti dispensatione Remp. ordinas, faustissimos decursus recensere ualeat: difficile non fuisset eos, licet futuros, narrare, si, quam scribere gestarum rerum Historiam, tam ex praesentibus praedicere futura, nec non imitari politicum instituissem, qui dum Heroicas uirtutes TVAS examinat, quomodo subditos humanitate flectas, grauitate auctoritatem firmes, perspicacitate omnia penetres, quomodo clementia reducas malos, beneuolentia bonos teneas, cunctos iustitia regas & indefessa conserues industria, facile profecto paratos ad nutum subditos, stabile imperium, prosperos successus, bonos ciues atque fortunatissimam ad honorem Electoratus remp. praedicet. Ast praeripere nolui deuotissimo stilo felicitatem hanc, qui uirtutes TVAS, & res ad sereniſſimi domini ELECTORIS, ad eminentissimi ARCHIEPISCOPATVS commoda a TE gerendas olim posteritati transcribet. Magna res est, & Herculeus labor Erfordiam regere, utili, genio, ritu in se dissidentem! hanc applaudentibus bonis TVAE prudentiae credidit ELECTOR. Certe ego felicem me reputo, quod dum in celsissimi ELECTORIS nostri seruitiis hic uiuo, TIBI eiusdem locum tenenti subiectissima possim obsequia praestare. Quod reliquum est, uota mea ciuium desideriis, & saluam Remp. optantium studiis adiungo, proque incolumitate TVA, pro diuturna gubernatione Deum Opt. Max. adoro, faxit ille, ut Sereniſſimus ELECTOR, ut Reuerendissimum eminentissimae Metropolitanae CAPITVLVM, ut TV, Illustrissime BARO ad nostrae felicitatem Erfordiae, diu, pacifice, feliciter, uiuatis, regatis, floreatis.

HISTO-

Edit. I

† pag. 276

# HISTORIAE ERFVRTENSIS

## LIBER IV.

ISTis malis a saeculis agitata respublica, frustra Moguntia opem urbi obtulit, cui satis ad iram causae uidebatur, a Domino moneri. Clauum qui occupauerant rectores, cum antecessorum erroribus sapere debuissent, perforata iam naui, & aestuante maxime procella de amplioribus uelis ad exitium circumspexere.

*Erfordia ad tractatus pacis Legates mittit;*

I Monasterii Westphalorum, & Osnabrugis consilia pacis Europae agitabantur. * Ad eum conuentum exhausti aerarii Erfordia magnis sumptibus legatos misit. *Hallenhorstius* Consul, & *Geislerus* reipubl. Aduocatus legati. Elector, Imperii negotium agi, dicebat, ubi municipalis urbis nullae partes: non admitteret legatos Caesar, qui non nisi ad iniuriam Domini uenerint. Diu consultatum an admitti Erfurtenses possent? tandem audiri debere in solenni hoc conuentu placuit, quicunque se grauatos dicerent, ac publicae tesserae securitatis concessa: uix aderant, & uerbosa digestione Erfordiam non Sedi Moguntinae subiectam, sed † Imperii membrum, & ciuitatem liberam, cum ceteris eiusdem libertatis urbibus non nisi Caesaris Maiestatem obseruare, paciscentibus Monarchis persuadere conati sunt. Ista publicae pacis legibus ad futurorum temporum informationem adnotarentur, ne, ut hactenus contigit, in conuentibus Reip. Romanae praeteriretur. Noua haec Moguntinis uisa, & addita prioribus insolentiis malitia, ne quid autem calumniae in Caesaris, Regum, & Principum animis haereret, alio scripto ciuitatis causam refutarunt. Mox iterum Erfurtenses prioris argumenti defensionem Proceribus exhibuere. * Idem Moguntini reiterarunt, & magna contentione utrimque actum est. Quae fuerint momenta partium, superuacuum esset narrare, quod typis uulgata publice extent. Praeterea Erfurtenses de causae iniustitia ex hoc moniti, quod nulla sui ratione habita, in pacis articulis praeterirentur, ideoque temeritatem poenitentia dudum aboleuerunt.

*qui aegre admissi.*

*Eorum propositio.*

† pag. 277

*Contradictum a Moguntinis.*

* MDCXLVII.

* *Anno MDCXLVI.*

*Similiter a Saxonibus.*

Saxones etiam, ut litem augerent, Erfordiam in suo Landgrauiatu sitam, proinde subiectam sibi, nec liberam Imperii ciuitatem, nec Moguntini iuris esse, publico scripto contenderunt; (a) *Agnouisse hanc superioritatem maiores, qui iura a Landgrauiorum tribunalibus expectarint, & hodie securitatem uiarum publicam eam † euincere, quae a conductu Saxonico dependeat; pagos, & circa urbem territorium, uel a Landgrauiis, uel ab iis accepisse, qui in reliquo districtu suo Dominos supremos agnoscant; proinde accipientem Erfordiam plus iuris arrogare sibi non posse, quam tradentes habuerint.* Ne tamen aduersarios communi impetitione unirent, contra solum Moguntinum stilus dirigebatur.

† pag. 278

(a) Informatio Saxonica super iure superioritatis in Erfordiam.

*Erfurtenses fundamento Saxonum refutant.*

Sed non decepti hac prudentia Erfurtenses, quin suas peti libertates, & repulsum toties principatum intendi aduerterent, multis aduersus Principum Legatos se tuebantur. (a) *Situm in Thuringia Erfordiam, eiusque si magnificentiam spectes, caput esse, hoc sibi liquere; at in Landgrauiatu sitam, qui nec olim, nec hodie Thuringiam sit complexus, id ueritati repugnare: aliud urbes, Comites, Principes, qui late per Thuringiam terras possident, sentire, ac Landgrauios pro uicinis in eadem prouincia, non pro Dominis suis agnoscere:*

*a prim*

*a prima Thuringiae memoria nunquam eam uni Domino subiectam, sed per Marchiones, Duces, Comites, Dominos diuisam. Erfordiam, priusquam Landgrauiorum nomen in Thuringia auditum esset, suis legibus uixisse, ac licet postea uiribus, & amicitiis aucti, Landgrauiorum etiam titulus accesserit, insuper uariorum Comitum facultates bello, uel hereditate acquisiuerint, alii sponte quid concesserint, sola tamen auctoritate, non iubendi imperio ceteris eminuisse, praecipue Erfordiam libertates suas tutasse. Fruſtra Landgrauios exemptionis probationem ab iis petere, quos nunquam subiectos habuerint. Has libertates † ingenue agnitas, Principibus cum Erfordia tanquam urbe uicina semper agentibus: quorsum enim foedera inuicem, (b) promissa tutela, & alia speciali conuentione pacta, si Principibus dominium, & cum eo iubendi uis, urbi subiectio, & sic etiam sine pactis parendi necessitas adfuerit? Aliter maiores sensisse: Henricos Misnicum, & Brabantum, qui tantis animis de Landgrauiatu pugnarint, Erfordiam extra litis aleam consistentem nunquam respexisse. Esset conducendi ius superioritatis nota, hoc urbi ex lege regia (c) competere. Iudicia Landgrauiorum fruſtra allegari, quae ciuitas nunquam agnouerit, nisi diceretur, eadem lege Erfordiae se Landgrauios subiecisse, (d) cum isthaec tribunalia ex foedere erecta, uiolatores pacis coercuerint, sic ut ipsi foederati eo de crimine causam foederi probare adpromiserint. Pagos suos, Comitatus, & Dominia plurium saeculorum possessione iam urbem tenere, libero semper imperio, nec ullius superioris auctoritate permixto.* Edit. I † pag. 279

(a) Gegenanzeige aduersus Informationem Saxonicam.
(b) *Formulas talium foederum uide in dicto Erfurtensium scripto lit.* C & H.
(c) Aurea Bulla *tit. I.*
(d) *Instrumentum super talibus iudiciis pactitiis ad seruandam pacem publicam uide in dicto Erfurtensium scripto, lit.* F.

*Similiter scriptum Saxonicum refutant Moguntini.*

Moguntini etiam contra scriptum Saxonicum insurrexere, uaria ex annalibus allata, quae uetus in prouinciam dominium stabilirent, reliqua uel liberali donatione, uel necessitate temporum transiisse in Landgrauios; metropolim cum aliis quibusdam sibi Moguntiam reseruasse. Plura in hunc sensum adducta, quae Praetor *Dresanus* ex † antiquitate congesserat. † pag. 280

*Contra Moguntinos denuo Erfurtenses insurgunt.*

* Perciti his denuo Erfurtenses, multis antiquissimam libertatem, qua iam a Francis aduersus Thuringiae Dominos muniti fuissent, incerta fide adducunt. Tandem hae tricae optatissima Imperii pace abruptae sunt. Vidit profusis expensis Erfordia, quanto utilius sit priuatim se continere, quam impari litigio potentiores excitare. Nulla in pacis legibus urbis mentio, sed pristini obsequii uinculo relicta est.

(a) *Anno MDCXLVIII.*

*Moritur* Anselmus, *cui succedit* Ioannes Philippus, *qui primam curam Erfordiae applicat.*

II Durantibus istis litibus *Anselmus* Elector fatis concessit, & auspicatissima omnium electione, Herbipolensis Episcopus *Ioannes Philippus*, Imperii Princeps, & Franconiae Dux, Archiepiscopus Moguntinus eligitur. Hic cum negotium pacis ad finem tot suspiriis hactenus expectatum promouisset, primam curam nobilissimo Electoratus sui membro Erfordiae deberi existimans, quae mala per iniquitatem belli irrepserant, emendare aggressus est. Multa Electoris iura Senatus occupauerat, turbauerat Clerum, ademerat templa, interceperat reditus, & ueteris obedientiae leges abrogauerat. Vidit Elector, morosiorem esse urbem, quam ut solis iussibus obtemperaret, nec tamen uim adhibere uoluit, quamdiu pacatiore medio obedientia posset impetrari; quapropter Caesarem adiuit, uellet ille per legatos de causae meritis cognoscere, Moguntinam Sedem in pristinam superioritatem, † & iura, quibus ante bellum gauisa est, restituere; poscere hoc pacis leges, quae attentata per turbas nulli praeiudicio, & inuersa restitui uelint. * Caesar *Melchiori Ottoni* Bambergensium Antistiti, & *Eberhardo* Würtenbergensium Duci, Imperii Principibus, causam demandat, cognoscerent illi, & quid aequum statuerent, ubi difficilius rei momentum occurreret, † pag. 281

*Caesaream commissionem impetrat.*

*Bamberg. & Würtenberg. Principes a Caesare nominantur.*

Edit. I ret, cum uoto referrent. Principes accepta super hoc potestate Consiliarios subdelegant. Bambergensis *Petrum Iacobum* Aulae Praefectum, & *Philippum Wernerum Emmerich* Fisci Imperialis in iudicio Spirensi procuratorem, Würtenbergensis *Ioannem Albrechtum* de *Welward* mittit. Ingressi urbem legati praesidio Suecico adhuc impletam; anxii, qui hactenus remp. ex arbitrio rexerant, ne licentiae modus praescriberetur, omnia tentant, quo Caesaream Commissionem declinarent. Missi Norinbergam, qui degentibus eo in conuentu ad pacis executionem legatis Suecicis, negotium exponerent, etiam praesidii praefectus imploratus, idque effectum est, ut legatis Caesareis, ne quidquam molirentur, atrocibus uerbis inhiberetur. Sic ad sextam hebdomadem dilatum negotium, & legati se priuatim continuerunt.

*Subdelegati.*

*Ingressi urbem aemulos inueniunt.*

* *Anno MDCXLIX.*

III Dum haec ita agerentur, ciues ad maiorum felicitatem respiciunt, hac Senatorum † uitiis se excidisse questi, nullum boni publici amorem, tot reip. dominia, patentem late regionem, uectigalia, census, omnia priuatis utilitatibus famulari; inde ciuium inopiam, diminuta commercia, & de ueteri splendore non superfluum, nisi inane nomen. Vetus iam malum esse, cui sub initium superioris saeculi tanto conamine populus remedia quaesiuerit. Praescriptas eius saeculi anno decimo gubernandi leges, ac reip. commoda saluberrimis ordinationibus firmata, sed paulo post imperantium libidine inuersas, ac sic ciuitatem indies magis inopiae, & miseriis subiectam fuisse. Renouandas leges pristinas, & Magistratum ad seruanda publicae salutis munimenta adigendum esse. Potentem operam istis annis aduersus paucorum molitiones populum a Domino suo Electore Moguntino sensisse, eidem uiae denuo insistendum. Spondere felicem exitum quoties implorata, toties praestita Sedis auxilia, minusque iam dubitandum, cum Princeps ille praesideat, qui sui initia regiminis tot heroicis uirtutibus illustrauerit. Querelas istum in sensum Electori proponunt: renouari pristinas leges, & eas restitui rogant, quae auctoritate *Vrielis* ante centum triginta octo annos reip. latae. Electori non minus commoda ciuium, quam sua sibi futura cordi respondet, eaque se mediis iisdem aduersus morosum Senatum curaturum. Caesari †suorum ciuium desideria aperit, esse quidem hanc inter subditos litem, quam ipsemet audire, & decidere possit; ast nolle se auctoritatem dubiae fidei Senatus exponere; detrectasse hactenus Moguntina iussa, quod inermia fuerint, iurisdictionem, qua polleret, in Caesarem se prorogaturum, ea Senatui regendi leges, & licentiae modum praescriberet. Hic de potestate sua anxius ad astum recurrit, cumque Caesarea mandata se frustra declinaturum uideret, eandem litem Caesari submittit, ut & ei adularetur, & studia populi, qui Moguntinum implorauerat, argueret. Caesar oblatam ab Electore potestatem acceptans, litem hanc inter ciues, & Senatum iisdem, quibus Electoris grauamina commiserat, defert. Interim praesidium Suecicum discesserat.

† pag. 282

† pag. 283

*Communitatis aduersus Senatum querelae.*

*Communitas ad Dominum suum confugit.*

*Elector causam suscipit.*

*Caesari commendat, suamque in eum iurisdictionem prorogat.*

*Senatus recurrit ad astum.*

IV * Legati mandatas sibi curas suscipiunt. Interueniunt Saxones, non ita excludi se, & admitti Moguntinum posse: aliud pacta cum urbe superioris saeculi anno decimo sexto inita loqui, (*a*) secundum quae fas non sit dissidia ciuitatis semotis Saxonibus componere. Moguntini contra: Erfordiam Moguntinae Sedis urbem esse; publicae quietis curam non nisi Domino incumbere. Agere Saxones in principatibus suis, & imperare libere, nullis Moguntini obseruationibus turbari, idem & huic fauerent; transactionem illam in casum † allegari, quae a factiosis, qui remp. occupauerant, obtenta, postea ab ipso Caesare inualida, seditiosa in Dominum declarata fuerit. De his fide legatis facta Saxones excluси sunt. Dum in aegrae ciuitatis morbos inquireretur, repertum est populare regimen paucorum imperio corruptum: scilicet sex uel septem aliis callidiores potestatem ad se traxerant, ac ut nomine ueneration nem augerent, *Seniorum collegium* uocitati sunt, neue aut reliquorum

*Saxones negotiis interueniunt.*

† pag. 284

*a Legatis non admittuntur.*

*Collegium Seniorum.*

quorum assuetudine Senatorum uilescerent, aut agendi libertate collegarum inuidiam prouocarent, seorsim alia in sede omnia ex arbitrio, prout uel affectus, uel priuata utilitas suasit, egerunt. Vilioribus negotiis in speciem a momenti grauitate commendatis Senatum occuparunt. Sanctum de reliquis silentium, nisi quod priuata placita ad subscribendum aliis porrigerent. Cum his saepius Imperii Proceres, & Caesar aditus, omnia artibus eorum, & auctoritati cessere, ubi liberale ingenium in Senatore enituit, quod & oligarchicas fraudes aduerteret, & auderet arguere, uariis molitionibus exterminatum est. Suffectus iterum imperantium uel consanguineus, uel satelles. His oestris obsessa curia, ut etiam nidum pro seris nepotibus constituissent. Quippe nulla educationis prolium ad uirtutes cura, non destinati ad magna filii, sed ubi pauca scribere, & † loqui fastuose didicissent, curiae obtrusi, quae & ipsa filiabus in dotem data. In fabulam abierat, reip. aerarium ollam esse mellariam; huius dulcedine Senatores inescari, & contulisse felicitatis complementum in filios se credere, isti si ollae admouerint. Facile uiderunt legati Caesarei, hos esse, qui & Moguntina iura interuerterint, & depressae suspiria plebis in clamores coegerint; ideo *Seniorum*, ut dici uoluit, *collegium* antiquarunt, ac postmodum alia, quae dicemus, circa Senatum emendata sunt. Edit. 1 † pag. 285

*Antiquatum a Legatis.*

* *Anno* MDCL. (a) *Vide supra ad an.* 1516.

*Moguntini pro Electore preces publicas decerni petunt.*

V Consiliarii Moguntini praeter cetera Eminentissimum restitui Electorem in eo petiere, ut, sicut ante motus factum, pro eo publice preces decernerentur, ac e cathedra populo propositae solenniter fierent. Hic ille scopulus fuit, qui cum reip. naufragium minitari uidebatur, a saeculis inter ciuiles miserias fluctuantem, felicitati primaeuae restituit; ast non sine cruciatu remedium: Senatus oratum ante motus pro Electore negat, nec in eo restitui posse, quod nunquam habuit. Moguntini legatis testes ultra triginta sistunt, qui ante bellum, praeeunte sacrorum praecone, pro Electore oratum esse asserunt, id sub *Swicardo* pariter & *Friderico* agitatum. Conuictus his Senatus effugia quaerere, in Ministerium reiicere, Sacrorum libertatem praetendere: orasset ante bella pro Moguntino ciuitas, id † Senatus mandato factum, cui sacra, ritusque ordinare ex pace religiosa competat. Iam imperari preces, & indici pro eo, qui rituum aliorum Praesul, illas pro nullis habet; id & libertati religionis contrarium, & sacris suis ludibrium esse. Ciues renitentiam Senatus auersati, scriptum legatis exhibuere, in quo obsequentes se declararunt, dummodo per curiae dominatum possent; supplicatum Numini pro Domino iam olim, salua id religione, salua libertate factum, proinde & post hac se oraturos. Tentant legati spontaneam Senatus obedientiam, tot effata testium, & maiores obiiciunt. Ille: uersata archiua, peruoluta documenta, id quidem, quod discussis inter Moguntinum, & urbem litigiis pro felici transactione fuerit oratum, at pro Electore preces nunquam reperiri. Legati partibus auditis, ea intentione & modo, ut ante Germaniae bellum, pro Electore preces ciuitas offerret, decreuere. † pag. 286

*Senatus renuit. Moguntini causae iustitiam Legatis probant.*

*Ciues ad preces se offerunt.*

*Legati preces decernunt.*

*Dissidia Senatus & ciuium aggrediuntur.*

VI Simul dissidia Senatus & ciuium aggressi, ac ne multitudo litigantium omnia confunderet, nominare partes iussae, qui uerbis aliorum loquerentur. Vtraque octo elegit suae causae oratores: Senatus *Hallenhorstium*, *Bergerum*, primos Consules, & *Geislerum* reip. Aduocatum, ciues *Silberschlagium*, & *Limprechtum* nominarunt. Hos recenseo, quod potissimum studiis eorum, impetu, partim inconsulta † pertinacia in semet ciuitas saeuierit. Alii fuerunt praeter oratores, qui clam, palam non publico bono, sed aemulatione priuata ciuile incendium sufflarunt. Accessere *Kniphouius*, *Brettinus*: *ille* uir doctus, qui multa pro libertate contra Saxonicos ante scripserat, in hoc dissidio studia Senatus promouit; *hic* plebis tubam. Manifestissimum priuati desiderii argumentum erat, quod nulla foederum sanctitas, non factio stabilis, sed prout † pag. 287

hinc

Edit. I hinc inde spes auctae, ad alias partes itum est. Ciuium oratores multis in Senatum inuecti, eos, qui aerario praesident, peculatus, aliorum criminum alios accusarunt. *Ciuium grauamina.*

*Mitti hinc inde ex paucorum arbitrio legatos, qui nisi quod pecunias erogent, nihil expediant: illos qui nuper Monasterii fuere, quasi in id missi, ingentes pecunias profudisse, nec tamen ab iis Senatum rationes exigere. Vectigalia, & quae necessitatibus reip. penduntur, Senatores uel imperio declinare, uel dolo effugere. Arceri a curia plebem, & cum ex ueteri libertate, ex sanctis Quatuoruiralibus literis tribunitia potestas, non Senatus, sed communitatis uoto collata fuerit, eadem Quaestores suos aerario praefecerit, hac ab electione hodie excludi.* Senatus partim sibi falsa imputari, in aliis antiquissimam inuadi auctoritatem contendit: id praesertim, quod in electione Tribunorum plebis communitas uota petat, nouum esse, & reip. moribus refragari. Primas istius potestatis † pag. 288 leges expressas per tumultum, ab aliquot saeculis iam expirasse, † postquam Tribuni a Consulibus & Quatuoruiris eo anno curia defunctis praeponi communitati coeperint. Caesaris Legati indicendis uectigalibus leges dixere, Senatui potestatis modum, & singulis ea officii mandata dederunt, quae publicam utilitatem iuuarent. De electionis iure partium maior pertinacia, quam ut mitigare Legati possent, ideo Caesaris cognitioni remittunt, cui partes interim causae iustitiam probarent, quae res postea nouae commissioni materiam dedit. Interea ne sine Rectoribus ciuitas esset, Legati annuente populo Senatum constituunt. Mixti utriusque factionis socii, ut dissidentes animi facilius conciliarentur. *Silberschlagius* Consuli cum honore pari, & potestate adiunctus. *Hallenhorstius*, & *Geislerus*, quod multa in Domini iniuriam egissent, ipsis etiam Legatis tentassent illudere, Senatu moti. Aliam communitas querelam addidit, agnoscere se aequum, ut commissionis sumptus ciuitas pendat, cuius utilitatem omnis labor respexerit. At meminisse Legatos, quorum dolis per sesqui mensem a negotiis abstenti, sicque protractum tempus, & aucti sumptus fuerint; iniquum fore, nisi morae auctores natum exinde damnum ferant. Iusta communitatis desideria agnoscunt Legati, Senatores illi, qui praesidii militaris potentia nixi commissionem impediuerant, in expensis eo tempore factis † pag 289 remp. subleuarent, † decretum est. Negotio confecto Caesari, quae sint acta, quae decreta, Legati referunt. * Is Imperii legibus conformia iudicauit, & auctoritate Caesarea rata uoluit. *Senatus responsum.* *Legatorum decisum.* *Ius eligendi Quatuoruiros Caesari submissum.* *A Legatis acta Caesar probat.*

* *Anno MDCLII.*

VII Legatorum discessum duo secuta, quae rempublicam concussere: Litem de electione Tribunorum, & Quaestorum plebis indecisam reliquerant, cumque plebs sua uoce istos edicere uellet, praeterea in decernendo Magistratu decem uota praetenderet, curia nullum admitteret, euenit noui Senatus electionem impediri, & continuari per annos, quem Legati dixerant. Prorogatae dignitates inuidiam, aemulationem parere, murmurare ciues, obloqui etiam illi, qui pro curia prius steterant: perpetuari potestates, quas anno popularis libertas defiuerit. Fuere, qui odia ciuium in Moguntinos hinc inflarent: intrusisse in Senatum sua mancipia, trahi occultis artibus horum imperium, ut per eos libertatem opprimerent. Res aliud dixit, quippe ipse is Senatus, mandata, quae a Legatis acceperat, contempsit; Regalia, superioritatem Electoris pluribus modis uiolauit, ac quod alterum erat, decretas preces imperare praeconibus suis neglexit. * Caesar his ut medetur, ab Electore imploratus, per Legatos cognoscit. Consiliarios *Ioannem Philippum Bonnium*, & *Emmericum*, qui nuper aderat, † pag. 290 mittit, † ut & Electori sua iura, & quietem reipublicae restituerent. Aduentant Legati, & diuisam in studia ciuitatem reperiunt; scilicet dispersi communitatis socii quo longius progrediuntur, minus conueniunt. Reuocandos ergo ciuium & curiae impetus censuere, ac quoniam *Vlteriorum dissensionum semina.* *Noua Caesareae commissio.*

contentiosa Tribunorum, ac Senatus electio mala fermentabat, prima ei medela definita. Auditae partes, & interponentibus se Legatis sic transactum est: Triduo ante diem *S. Barbarae* iam olim Tribunorum electioni sacram, Quaternionum, Suburbicorum, Tribuumque Magistros Quatuoruiri conuocarent, successorum electionem indicerent, Magistri ciues colligerent, uota singulorum, quos Tribunos plebis uellent, rogarent, ac chartae fideliter inscripta supremo plebis Tribuno in curia offerrent, is Consules ad electionis solennitates inuitaret, cunctos de fide in rempublicam de eligendis ex iis, quos ciues nominarunt, Tribunis plebis, qui fide, constantia, honestate, opibus ei muneri pares essent, hortaretur, ad haec omnia iureiurando adstringeret. Posthaec assumptis tribus Magistris uota ciuium numeraret, tres, qui plura tulissent, ultimae electioni publice proponeret. Ex his ipsi Quatuoruiri, Consules, Tribules, duobus & quinquaginta uotis pro ueniente anno supremum plebi Tribunum proclamarent: Eadem in Quaestorum plebis electione seruarentur. † Restabat ** de legendo Senatu litigium, quod itidem partium placito compositum est: Consules ac Tribuni electionem Senatus Quaternionibus ac Tribulibus annuntiarent; hi octo personas ex communitate, maioribus & minoribus opificibus ablegarent, qui nomine ciuium actui interessent, si quid aduersus electos haberent, submisse proponerent.

Edit. 1

*Super iure eligendi transigitur.*

*Qualiter Quatuoruiri elegendi?*

*Qualiter Senatus?*

† pag. 291

* *Anno MDCLIV.* ** *Anno MDCLV.*

*Moguntinis decretas preces urgent.*

VIII His compositis ueterem obedientiam tot ex legibus, tot pactis debitam Moguntini petiere, praesertim preces ex confessione ciuium, ex re iudicata debitas non persolui conquesti sunt. Senatus, ut primum Legati aduenerant, pro felici tractatuum successu preces decreuerat, hoc in obsequii fidem allegat. Moguntini non se petere, nec decretum esse, ut pro negotiis, sed pro Domino oraretur, reponunt; fraudulenter hac in re Senatum uersari Legatis probant; preces eas ex plurimorum testium assertionibus ante motus solitas, & a tota communitate nuper oblatas fuisse. Legati inspectis actis negotium ex testium effatis, & ciuium confessione decisum inueniunt. Proinde ut pro Electore oraretur, denuo imperant.

*Legati denuo imperant.*

*Limprechtus I Quatuoruir elegitur. Cum dignitate aemulos accipit, & plebem ambit.*

IX Processit ad electionen Quatuoruirorum communitas, & ad supremum Tribunatum cuectus a laetante plebe *Volcmarus Limprechtus*, antea plebeius Quaestor, & prius scholarum magister. Primum inuidiae incitamentum repentini honores fuere; † omnes in eum intenti, qui iam suspicere debebant antea inferiorem; accesserunt curialium odia, quod plebeius esset? Contra quae ut se muniret, affabilitate, & professo communitatis amore, fauorem plebis ambiit. Cauit etiam, ne solitis Erfordiae moribus inconsulto impetu Moguntinos offenderet.

† pag. 291

*Huius in Limprechtum studia.*

Istis effecit, ut quamdiu mobilis plebis fauor durauit, aduersariis superior, eousque a ciuibus diligeretur, ut potestatem illi ad quadriennium continuarent, ac *Limprechtum* speciali Numinis beneficio reipublicae datum assererent. At expertus est, quam debili fulcro innitatur, quis-

*Senatus ueteribus molimnibus insistit.*

quis in plebe nititur. Parum his omnibus respublica adiuta: durarunt inuidiae, litigia, & quod deterrimum erat, priuata odia per damna publica saepius uindictam quaesiuerunt. Decreta Legatorum, pacta ipsorum auctoritate inita, nihili habere, imperatas preces negligere, Moguntinorum odia plebi instillare, nullum pro republica consilium, omnia priuatis libidinibus infecta, ut iam nunc absque uiolento remedio ciuitatem haud sanari posse appareret.

*Elector Saxo Erfurtum appellit. Lis de conductu.*

X * Elector Saxoniae, *Ioannes Georgius*, Francofurto rediens, ubi Romani orbis Monarcha LEOPOLDVS Imperator Caesar renuntiatus erat, hanc urbem accedit. Ducum Officiales ueterem de conductu litem mouent, solennis pompae ordo ad portas iam accesserat, illi praeire, & ducere † agmen tentant. Vigiles, quibus custodia

† pag. 29

portae

Edit. I portae credita, eam claudunt. Ignarus cauſae Elector ſibi ludibrium intendi opinatus, uertere currus iubet. Aſt cum ab urbicis de re geſta, quodque Saxonici conducendi ius in *aurea Bulla* ciuitati conceſſum eripere uellent, edoceretur, urbem ingreſſus eſt. Haec tormentorum exoneratione applauſit, ciues in armis, & diſtributi ſub ſignis pro Electore uigilarunt. Triduum feſtiuitatibus & epulis inſumtum, poſtea pari cum ſolennitate diſceſſit.

* *Anno MDCLVIII.*

XI * Venit dies mutationi magiſtratuum dictus. Fuerat hucusque continuata *Limprechto* Tribunitia poteſtas, idque gratia plebis factum: eadem hoc anno, ſi decreti Caeſarei ordinem ſpectes, illi debebatur; negabant aemuli poſt continuatos honores, ordinario alias hoc anno regimen deberi, quod non niſi anno quinto a defuncta dignitate redeat; Ille antiquiſſimum morem, & decretum Caeſareum praetendit, quod relabi curiam ad eos uelit, qui ante quatuor annos recte praefuerint: gratiam mediis annis a communitate exhibitam in odium non retorquendam, quod tamen fieret, ſi ordinarii ſui anni poteſtate priuaretur. At mutata iam erant ciuium ſtudia, nec quicquam his profectum, ſed illi Senatores, quos prima Caeſarea Commiſſio antiquauerat, reſtituti ſunt. * *Limprechtus* ad mandata Caeſarea, ad iuſſa Electoris

† pag. 294 prouocat. †Elector (*a*) querelas Caeſari defert: urbis obedientiam binis iam commiſſionibus tentatam ſemper large promitti, uerum diſcedentibus Legatis, uilipendi decreta, iuſſa negligi, & quaſi ex propoſito nihil agi. Iectum nuper e curia *Limprechtum*, ac eo anno excluſum, quo tribunitia poteſtas ex iuſſione Caeſarea debebatur. Preces ad incolumitatem Domini & Moguntinae Sedis toties decretas in diſceptationem trahi, omitti, negari, omnia contrariis moliminibus euerti. Mitteret Caeſar legatos, qui & mandatorum ſuorum maieſtatem, & iura Sedis tuerentur. Senatui cum haec innoteſcerent, ac legatos Caeſaris proteruiae uindices timeret, omni conſilio auertere legationem ſtatuit. Veteri aſtu obedientiam promittit; Ablegati ad hoc Moguntiam, qui promptitudinem Electori exponerent, parceret Eminentiſſimus ſumtibus, urbem ſine iuſſis Caeſareis obſequentem futuram, ubi in transactiones, in decreta peccarit, oſtenderetur. Coeptum Moguntiae de

† pag. 295 poſtulatis agi, cumque Elector ualetudini † conſulturus acidulas in Swalbaco biberet, ibi transactio completa eſt. Legati obedientiae leges urbi referunt, at Senatus non illas, ſed Commiſſionem Caeſaream diuertere intenderat, quo uoto cum ſe potitum crederet, rurſus pro arbitrio agere, iura Domini inuadere, & loco decretarum precum conuicia dicere, Swalbacenſia pacta quaſi ultra mandati limites inita reuocare.

* *Anno MDCLX.*

(*a*) *Priora & ſequentia ex frequentiſſimis actis, editis etiam utrinque tractatibus: uti eſt ex parte urbis*: Indiculus actorum in cauſſa Banni: Gründliche Deduction in puncto precum &c. *ex parte Saxonum*: Iuſtitia protectionis Saxonicae, *eiusque ex parte Moguntina refutatio, ſub tit.* Aſſertio iuris Moguntini; *demum*, Repetita defenſio protectionis Saxonicae, *uberius hauriuntur.*

XII Elector illuſionum impatiens rurſus Caeſarem interpellat: uellet in Erfurtenſium attentata inquirere, ac tandem imperare licentiae fines, quos impune transgredi non auderent. Caeſar Imperator Conſiliario ſuo Baroni *Schmidburgio* negotium demandat. Auguſtano ritui is addictus: non renuit Elector qualemcunque in iuſtitia tam aperta iudicem. Iſte *Limprechtum* in curia reſtituit, tribunitia poteſtate, quam ante quinquennium acceperat, iterum decreta. Quinque Senatorum collegia in quatuor reducit, ne multitudine imperantium respublica turbaretur: Haud aequo affectu haec excepta: Alii Moguntinis artibus imputabant: exerceri dominatum, reformari curiam, eiici alios, hos obtrudi, ea agi, ut intelligat quisque, poteſtates ex fauore Moguntino pendere; Id autem ut libertati, ſic potiſſimum Democratiae nocere,

**MDCLIX. Iterum de magiſtratibus diſcordia.*

*Querelae Electoris & nouae commiſſionis petitio.*

*Senatus Commiſſionem uitare ſtudet.*

*Transactio initur.*

*ab urbe infringitur.*

*Schmidburgius a Caeſare legatur.*

*Limprechtum reſtituit.*

quae non uiolentum, non eminens, solum communitatis † arbitrium ferat. Elector in utilitatem urbis ciuile regimen olim a maioribus suis ordinatum asserit, ideo recte pro maiori eius incremento mutari. Ciuitas rei iudicatae, transactionibus obtemperaret, imperatas saepius preces pro Domino funderet, id esse, quod peteretur; nil contra ueterum institutа, nil in praeiudicium libertatis flagitari. Non preces amplius negatae, sed de formula earum disceptatum est. Multae utrimque propositae, tandem Elector hanc exegit: *Precamur Deum nobis dilectum pro Eminentissimo Electore Moguntino, tanquam Domino nostro clementissimo, & eius Archiepiscopatu; Omnipotentia sua ipsum in statu prospero conseruare, eiusque consilia ita ducere, & regere uelit, ut ea tam ad conseruationem constantis quietis publicae Imperii, quam felicem compositionem eousque exortarum dissensionum, ad nostram, nostrorumque posterorum omnium tranquillitatem & salutem pertingant.* Preces hae Senatui, Curatoribus, Tribulibus propositae; uota *Limprechtus* & supremus Consul rogat; placuit recitandas esse, dum, ne in fraudem reipublicae peterentur, Eminentissimus sponderet; Datis de his promissis, solo uerbo *tanquam* placito utriusque partis omisso; preces istas recitare Ministerio Senatus imperat.

Elit. I † pag. 296

*Precet urget Elector.*

*Formulam proponit.*

*Ea uerbo solum immutato recipitur.*

*Incendium.*

XIII Subitaneus ignis potissima fori glastarii & parochiae Diui *Bartholomaei*, in huius Diui festo, prostrauit: Erupit ex pistrina, quae minori lanceae adiacet, incertum † inhabitantium incuria, uel incendiarii scelere suppositus: nec enim deerant, qui huius indicia spargerent. In omen instantium mutationum acceptus ab iis, qui ex anteactis temporibus, incendii clade noui quid huic reip. portendi obseruarunt: Frequentes flammae saeculi decimi quarti motus, & illos, in quos ex schismate inter *Dietherum* & *Adolfum* incidit, praecesserunt. Vagabatur ad uenti arbitrium aestus, liberior quod aqua deesset, Gera extra urbem praecluſa, cum eius aluei ex more purgarentur, ac licet post horas aperirentur canales, fluxit tamen initio necessitate tardior, turbida etiam coeno, & sabulo, ut primi redeuntis aquae fluctus solent, eoque siphones, quibus alias altissima etiam flamma superatur, constipati, inutiles facti sunt. Stotternheimianum (*a*) palatium hac clade deustum, a mercatore quondam eius nominis, cuius opes ex glasti commercio ultra hominis captum creuerant, regia magnificentia extructum: Infelix exitus monere priuatos potest, quam temere opulentiam Principum aemulentur, non perpetuantibus mediis, quibus deterioranti omnia tempori occurrant, minus restaurent, quae fatalibus ruinis cadunt. Trecenta aedificia per mediam noctem in cineres deiecta, usque dum illucescente die saeuus ignis domitus est. Tristis euentus erroris imperantes admonuit, † quod sine aquis obnoxiam incendiis urbem reliquissent. Ideo perpessis iam damnis sero, posthac forte utili Senatusconsulto cautum est, ne Gera integra simul a ciuitate diuerteretur, sed ut plures sunt eiusdem aluei, unius post alterius sordes educerentur.

† pag. 297

*Incendia Erfordiae ominosa.*

*Palatium Stotternheimianum.*

† pag. 298

(*a*) *Vide infra n.* 25.

XIV Correctos ciuitatis morbos, & Domini querelis satisfactum credebatur. Aſt non legibus, sed earum custodia iuuamur. Superfuerant ex Senatoribus, ciuibus, qui uel rerum nouarum cupidi, uel caeci pertinacia, Senatusconsultum, & communitatis placitum, quibus preces pro Electore decretae, carperent: Rem esse sua sacra non decentem pro Electore Moguntino e pulpitis orare, illo, qui diuersi ritus sectator Lutheranorum orationes profanas habeat, & si religione salua pro Electore orari posset, illo certe sua templa pollui, si pro Archiepiscopatu preces fierent, scilicet in quo tot monachi & moniales comprehendantur. Auide haec a uulgo excepta, cuius simplicitas omnibus aperta fraudibus, quae religione adumbrantur. Imo Ministerium his artibus

*Factiosi decretis precibus contradicunt.*

*Ministerium*

Edit. I artibus captum, ut imperatas preces renueret, ipsum adeo negotii momentum suae censurae uindicaret. *Spectare ad officii sui curas, ne quid contra pacem religionis, contra libertatem conscientiae, ipsasque fidei leges ciuitas polliceatur; His autem preces pro Electore praesertim Catholico refragari.* Salua res, si Lutherus intercessiones hominum, † ut Sanctorum antiquasset. Insuper publici consensus fauor detrahendus fuit: *Limprechto* placitum imputatum, qui celeri uotorum exactione in minus frequente Senatu curiam circumuenerit. * His Saxonum Duces accessere, a factiosis male informati, per epistolas & legatos urbem increparunt: *Relatum sibi, in preces pro Electore, & Archiepiscopatu Moguntino Senatum consensisse, recordari se praeterea, quid hac in re successiue sit actum; nil contra pacem religionis indici Erfordiae, nec recipi in istius fraudem potuisse. Ingens ipsius Ministerii, & christianae communitatis praeiudicium rem hanc spectare, quin & aliis scandalo fore, qui ex circumiacentibus terris eas preces audirent, ignominiosas Ducibus, & iuribus urbis inimicas; Nequicquam Moguntinis contestationibus periculum emendari. Hunc desidiae fructum esse, quod spretis sanioribus consiliis potentiam Moguntinam per conniuentiam auxerint. Oratum hactenus pro Christianitatis Proceribus, & sic ipsum Moguntinum Numini commendatum, ut ea formula contentus esse recte potuerit. Sibi potius Saxoniae Ducibus, Thuringiae Landgrauiis, quibus urbs fidelitatis iuramento, protectionis lege, & uinculis aliis obstricta, preces istas deberi. Esse haec talia, quibus conniuere nequeant; quapropter ciuitas praescriptam orandi formulam ne reciperet, aut receptam abrogaret, ad minimum Electorem & Duces Saxoniae Moguntino iungeret.* Hoc erat, quod factiosi praescripserant, qui cum moliri publice nil auderent, Ministerium instigarunt, Ducibus falsa persuaserunt. *Schmidburgius*, † cum prius Legatos Saxonum audisset, obedientiam denuo ciuibus ac Ministerio imperat, & urbe excedit. Fuit is dies tricesimus Ianuarii.

renuit.

† pag. 299

Saxones deportantur.

† pag. 300

* *Anno MDCLXI.*

XV Octiduo post Ministerium, cur decretas preces renueret, uerbosa epistola Senatui perscribit. Ocius haec *Schmidburgio* submissa. Varia Theologorum, & ICtorum Collegia super causae iustitia consulta sunt; unanimiter iustum esse & rectum, ut pro Electore Moguntino oraretur, responderunt; idem Dresdense Consistorium iudicauit. At nihil his moti Erfurtenses, mania religionis & libertatis turbidi. *Non suas orationes nisi in argumentum omnimodae superioritatis Moguntinos intendere, nec pro aliis, quam pro Dominis e cathedra publice preces fieri. Euincere istud Praetoris* Papii *frequentes minas, quas nunquam sine iactantia in opprobrium urbis disseminet. De Erfordia illi, & Electoratus municipio parem sententiam, in aliena seruitute gloriam quaerere.* Erat is *Papius* magnae dexteritatis, ingenii fecundi, in obloquendo audax, in propugnando strenuus, in discursu liberalis; non serenis tantum, sed & rebus turbidis aptus, seu eas sedari postularet utilitas, seu magis confundere: his eximia doctrina, & fides in Dominum accedebat, quibus dotibus feliciter in turbis multa, & in emolumentum Moguntiae peregit, ut pars Electoris prudentiae fuerit, his temporibus eum praefecisse. Haud dissimularunt Moguntini, iure † Principis Electori preces ab urbe deberi, sed ex eo iam minime peti: Scilicet Elector humanitatem, qua subditos de eminenti fastigio respiciebat, in se prouocare intenderat, ut animi ciuium occasione belli & motuum efferi, maleuolorum suggestionibus a Domino alienati, precum assuetudine mitescerent, & ad dilectionem prouocarentur, sicque ab irreuerentia in suum Principem, a turbamentis ministrorum posthac desisterent, ac inter imperantem & subditos sancta nominis consuetudo amorem, fiduciam, haec ad boni communis

*Rationes ministerii, contra preces, a Collegiis prudentum reiiciuntur.*

*Querelae de* Papio.

† pag. 301

*Cur preces Moguntini urserint.*

Limprechtus *in omnium odio.*

nis incrementum concordiam gigneret. Arserunt omnium animi in *Limprechtum*, quem caecae plebi malorum auctorem aduersarii praedicauerant: praeualebant iam illi, quod potentibus apud uulgum nominibus, religione, & libertate, studia plebis in odia concitassent, ideo populi uoce proditionis crimine accusatur *Limprechtus*; aduersus haec molimina ut se muniret, Caesaris protectionem inuocat. Is protegendum suscipit, inimicorum iudiciis eximit, ac ne in ius alio, quam ad Imperialem aulam uocaretur, inhibet, in priuilegii uiolatores seuerissimas poenas statuit. Expertus est *Limprechtus* nil rebellibus sanctum esse: nam hac ipsa protectione seditiosorum furorem in se prouocauit. Auctae aduersariorum calumniae: male actorum conscientia Caesarem imploraſſe, penes quem intercessione † Moguntini impunitatem speret. Ille de innocentia sua pluribus testatus: *Integram sibi in remp. fidem, quam ab initio populus agnouerit, nil de uigilantia sua, nil de amore in patriam remisisse: at perniciosam nubem ire expeditiones suas inuidos exhalare, quominus earum integritas uideatur. Multa sibi imputari, preces maxime, quae tamen Senatus, Curatores, Tribules approbauerint: inseruiisse se Legatis Caesareis, placasse Electorem, huius ministros ambiisse, nullo priuatae, sed publicae utilitatis ductu: daturum euentum, & agnituros nepotes, his consiliis seruari remp. debuisse. Fateri se, non ut crimen, sed facinus pro rep. gestum, quod suscepitas olim, postea decretas preces, cum renui iam amplius non possent, in curia promouerit. Imprudentes cum necessitate luctari, quam euitare nequeunt. Imperare preces Caesarem, Electorem, utroque non in libertatis fore, non in religionis praeiudicium cauente, ac si negentur, pro auctoritate sua pugnaturos, quam Principes etiam cessante causae momento seuerius tueantur. Contrahere uela ad importuniorem aestum nauarcham; rem sibi iam esse cum Electore principatibus & foederibus supra omnes maiores potente: nec uiribus minus timendam eius uirtutem. Prosecuturum coepta, & futurum, ut eum, pro quo iam orare nolunt, adorare debeant.* Surdi ad haec Erfurtenses in protectione Saxonica seditionis impunitatem sperant. Interim *Baro* de *Schmidburg* Caesari, & eius consilio acta legationis retulit, simul excusationes Ministerii, cur imperatas preces recitare nollet, in scriptis porrexit. Lectae illae, & a Consiliariis utriusque religionis † inanes iudicatae sunt. Consilium Aulicum denuo paritionem iniungit: literas addit Caesar, quibus ad obedientiam urbem hortatur. Senatus nihil hisce melior ueteres praetextus allegat, pro Electore preces ut notam superioritatis exigi, quam subire salua libertate nequeant. Inductos hortationibus *Schmidburgii* quosdam, ut in praescriptas preces consenserint, at citra libertatis praeiudicium fore contestatos esse, cui periculo necdum satis consultum. Haec cum multis erga *Papium* grauaminibus Caesari perscripta. Simul datae ad Electorem litterae: nollet dilationem precum, excusationes Caesari factas, contumaciae imputare; talia esse, quae iusiurandum, quo reip. obstricti, extrema etiam necessitas imperet. Nolle Senatum quippiam de iuribus Eminentissimi diminutum, quorum integritas omnibus curae sit; solo eo se contentos, si penes maiorum instituta relinquantur. Nouit Elector ueterem astum, quo uerba dare Erfurtenses, & illa ambigua solent. Epistolam Senatui tanquam absonam remisit.

Edit. I

*Eius contestationes de studio in remp.*

Schmidburgius *Caesari, quae acta sint refert.*

† pag. 302

*Paritio in puncto precum denuo iniungitur; Senatus ueteres excusationes adferente,*

*& Electori scribente;*

*qui epistolam remittit.*

† pag. 303

XVI *Hallenhorstium* & *Kniphouium* Senatu motos alibi dictum, poenitentia ducti gratiam Domini respexere. Primo *Hallenhorstius* data emendationis fide restitutus est, ut non minus in morigeros clementem, quam in pertinaces seuerum Elector se probaret. Datis ad Senatum † literis *Hallenhorstium* exorasse clementiam suam nuntiat, proinde loco ueteri, dignitatibus, & Consulatui restitutum agnosceret, salarium tempore suspensionis retentatum solueret. *Kniphouius* etiam Electorem placauit, ex cuius intercessione a Caesare restitutus est. Questa

Hallenhorstium & Kniphouium *restituit.*

† pag. 304

olim

Edit. I olim ciuitas, ciues hos, quod libertatem sibi curae habuissent, ab officiis motos, nec tamen iam eorum restitutio tranquille suscepta; scilicet alii desertas ab istis potestates iam occupauerant, unde priuatae utilitatis timor. Praeterea uulgi odiis a seditiosis exponebatur, quidquid a Moguntinis actum: edere exemplum, neminem in curia nisi fauore Moguntino persistere, inuadere Magistratuum ordinandi potestatem, in qua maximum reip. momentum consistat. Illi contra, partem laesam Electorem esse, qui meritam poenam recte condonet, grauari non posse ciuitatem, si restituantur, qui nil in eam peccarint. Consul *Bergerus*, & Syndicus, omni consilio restitutionem istorum & preces impediunt. Elector iterum Caesarem implorat: continuare pertinaciam Erfurtenses, preces ex re iudicata, transactione, rescriptis Caesareis debitas adhuc negari, illudi Imperatoriae Maiestati, despici auctoritatem Sedis, & leges ciuitatis, quae semel concluſa infringi a successoribus nolint, euerti. † pag. 305 Dare Erfurtenses licentiae exemplum, ea agere, quae † iura Electoris inuertant, & ipsam ciuitatem nouis motibus immiscebunt. Dignaretur Caesar declarare, Senatum & pertinaces in minitatam saepius mulctam incidisse, non ex aerario urbis, ne simul innocentes puniantur, sed ex morosorum bonis extorquendam. Paritionem arctiori mandato sub priuilegiorum & libertatum periculo imperare, Baroni *Schmidburgio* executionem committere, ut obedientiam exigat, ciuitatem quieti restituat, turbarum duces Consulem & Syndicum carceribus coerceat, in eorum delicta inquirat, innocentes tueatur, restitutos in curiam introducat, ac super his omnibus suae Maiestati referat.

*Ingrata haec restitutio, & cur?*

*Electoris querelae ad Caesarem.*

XVII Senatus ob haec metu perculsus, quod intelligeret, sibi nouam legationem intendi, quae ualentibus remediis negatam Imperatori obedientiam extorqueret, Caesari coloribus pristinis morositatem adumbrat, Saxones de protectione monet, uellent apud Caesarem pro urbe interuenire. Isti querelis persuasi Caesari supplicant: nollet ciuitatem sumtuosis commissionibus ulterius grauare, aperiret processum ad deducenda grauamina, non de pace publica, neque executione eius agi, quod ita in plano decurratur. De sensu decreti in puncto precum, de iustitia receptionis controuerti, an contra ueterem obseruantiam praesertim ab hominibus gratiae & metui obnoxiis promitti potuerint. Ob- † pag. 306 esse † libertati publicae, iura Saxonum infringere, quod sub auctoritate Caesarei nominis Electori Moguntino omnia in urbe liceant. Aduertit Caesar, Erfurtenses stilum traxisse: rem multiplici modo decisam, ex Imperii legibus iudicatam disputari noua lite haud debere respondit. His cum nihil efficeretur, placuit legatione Electorem tentare. Missi a Ducibus Francofurtum, postea Moguntiam, qui his omnino uerbis (*a*) negotium exposuere: *Quoniam ciuitatis is esset situs, ea ab antiquo potentia, is denique genius, ut aduersantibus sibi Principibus (Moguntinum & Saxonicos intelligunt) aut ciuitate utrisque sese opponente, facile iura omnium multis incommodis affligi, imo in perpetuis suspicionibus ea interuenire possint, ut neutri praestetur, quod debeatur, aut urbs in tertii alicuius potestatem cadat; Ea propter consultissimum esse, ut, utrimque examinata, quae liquido alterutri parti competant iura, utriusque communi consilio stabiliantur, & conseruentur: statusque urbis subducta factionum materie, & dempto adminiculo, quod a simultate Principum sibi sumit, eum in modum formetur, in quo perpetuo quiescere, libertate ecclesiastica & politica frui, utrisque debita praestare, aut si id detrectet, facili negotio compesci possit. Hac ratione Archiepiscopatui ius suum in urbe hac, ut ut dissita, & Saxonicis prouinciis circumdata, accedente ipsorum prouinciae Principum uoluntate & potentia e proximo, nunquam esse periclitaturum, suspicionum fomitem extingui: felicitatem urbis, quae non ipsis tantum ciuibus, sed & Principibus utrim-* † pag. 307 *que sui emolumenti † causa cordi esse deberet, consuli: & praecipue*

*Molimina Senatus aduersus Moguntinos.*

*Saxones grauamina Caesari proponunt.*

*Legatio Saxonica ad Moguntinum.*

*belli tempore caueri, ne ſpecie obſequii alterutri parti praeſtandi rem utriusque in caſum daret: aut iure illo armorum & praeſidii a longo tempore ſuis auſpiciis exercito abutens, in aliorum peruenirent poteſtatem, unde fieri facillime poſſet, factumque iam antea eſſet, ut neuter Principum aequum ab illis impetraret. Eapropter conuenientiſſimum eſſe, ut Archiepiſcoporum liquida & certa iura agnoſcant Saxoniae Principes: uiciſſim Principum iura aequo animo admittant Archiepiſcopi, utrimque uero ciuitati relinquant, quae a tot ſaeculis certa atque immota poſſederit. Si quae porro ſint, de quibus controuerſia intercedat, uel uocabula mera eſſe, de quibus temperare ſibi pacis cauſa omnes poſſint, uel ſi rem atque utilitatem contineant, mutua opera amice componi debere; eam offerre Saxoniae Principes Archiepiſcopo, eandemque ab illo expectare. At quoniam facilis eſſet ad diſcordias reditus, poſitis utrimque limitibus, intra quos conſiſti deberet, pacto ſingulari porro caueri poſſe, quomodo ſuper extenſione, interpretatione, & executione iſtiusmodi iurium definitorum obortae lites, ſine conuulſione pacis & concordiae componi queant. Teneri quidem Saxoniae Principes ex pactis protectoriis ad tutelam ciuitati praeſtandam, etiam contra ipſum Archiepiſcopum, at ne unquam hac defenſione opus ſit, iam ultro profiteri Principes, conſtitutis & definitis Archiepiſcopi iuribus, ciuitati ea inuadenti nullum a ſe patrocinium expectandum eſſe, quin imo promiſſuros, ipſis potius Archiepiſcopis auxilium ad conſeruanda, quae ipſis competerent, neque ſpernendum eſſe hoc officium, quod alias ad urbem intra alieni territorii fines concluſam uires Electoris inuitis Principibus applicari non poſſint ſine aperto tumultu. Caeſareae † Maieſtatis auctoritate iam ſaepius uſum, multaque impetraſſe, de quibus merito querantur ciuitas & Principes; at tanto ſumtu atque labore ita tamen non compoſuiſſe res ſuas, quin motibus publicis exiſtentibus in diſcrimen uenire poſſint. Compertum eſſe recentibus exemplis, quam nil firmum in fauore uulgi, aut hominum e plebe ad ſummas functiones euectorum collocari debeat. Quanto rectius facturum, ſi cum Principibus optimis, & nil niſi iuſta & aequa poſtulantibus, imo in eius gratiam plura, quam unquam maiores feciſſent, admiſſuris, pacem perpetuo colat, urbique tandem miſero modo uexatae quietem concedat, ex qua utique nulla utilitas ſperari poſſit, ſi per continuas factiones, & perſecutiones, ſumtusque legationum, tandem uiris opibusque exhauriretur.* Poſthaec Legati, etiam bello aliis locis, aliisque de cauſis oriente in hac prouincia pacis & concordiae tutelam ſpondent, & ſi nouae naſcerentur ſimultates, ſiue inter Electorem & urbem, ſiue inter illum & Principes, amica interuentione ſopirentur, aut ſi conueniri non poſſet, certis arbitris ex Principum Imperii ordine lis ſubmitteretur, facili & honeſto modo ſaluis legibus & conditionibus iam ſemel poſitis, decidenda. Aegre haec auſcultarunt Moguntini, quibus ſub amicitiae obtentu, ſub uelamine pacis omnem Electoris ſuperioritatem, mandata Caeſarea, decreta exponi, praetendi alienae urbis dominatum, abſtrahi ab obſequiis ſubditos, & Ducum ſubiici arbitrio ſuſpicabantur. Cum autem integrum non eſſet Electori, uel Saxones, uel quempiam in partem regiminis † admittere, breui reſponſo Legati dimiſſi ſunt. *Nihil detractum iri iuribus Saxonicis, ſi quae haberent, ſalua ea, liberos urbis ritus futuros. Ceterum, ut Duces quacunque uia ad rerum urbanarum curam admitterentur, nullo modo fieri poſſe.*

Edit. I

† pag. 308

† pag. 309

*Cuius facta propoſitio ingrata Moguntinis.*

*Moguntinorum reſponſum.*

(a) *Vide ſcriptum, cui titulus*: Iuſtitia protectionis Saxonicae in ciuitatem Erfurtenſem, § 60.

XVIII Quae cum omnia minus feliciter ex uotis Erfurtenſium ſuccederent, nec tamen obſequi iuſſis imperantium animus eſſet, de impunitate circumſpexere factionum hactenus ductores. Duo uidebantur, quibus

Edit. I quibus obtegere morositatem possent. Alterum, si ferocienti iam odiis Moguntinis plebi habenas laxarent, in cuius licentiam postea, & impotentem impetum suas culpas coniicerent. Praeterea si specie boni publici plures in societatem sceleris traherent, ac aperto foedere coniuratio firmaretur, ut sic uel multitudine delinquentium impunes, aut coniuratorum uiribus superiores essent. Vtrumque sinistre cessit, & consultoribus pessime; quippe auctoritas magistratuum perdidit, quod licentiae uulgi additum est: Statim multitudo licentius agere, Senatum despicere, implere curiam, bonos, malosque, ipsos etiam consultores fugare, & ea dira moliri, quae uix ulla seditionum aetas uidit. Foedus (*a*) sub titulo pacti concordiae ictum, cum nihil magis quam tumultus spectaret, aut certe repudiandi iussa Caesaris audaciam. Consule & † pag. 310 Syndico negotium urgente † has in leges subscripsere: *Integra Electori iura, Ducibus protectio, sed & urbi libertas esset, ea ne quid detrimenti pateretur, communi ope laboraturos, iniurias, pericula, quae pro republica quis incurret, omnium; silentium consiliorum sanctum, concordia inter Senatum & ciues curae esset. Limprechtus* cum haec in curia agerentur, se domi continuit, seu morbo praepeditus, ut praetendit, seu quod absentia sua consiliorum iniquitatem damnaret, malletque abesse a consiliis, quibus assentiri nefas duceret, quam inutili uoto aliorum in se furorem prouocare. At uel in societatem sceleris trahendus uidebatur *Limprechtus*, aut si renueret, fatali plebis odio implicandus. Mittit ad eum Senatus, qui leges foederis ad subscribendum porrigerent: Ille cum paucis perlustrasset, reperire se ait, quae Caesar, quae Elector in argumentum renitentiae sint accepturi; attamen se maturius deliberaturum, uellet Senatus declinanti iam morbo, & dilatae ob hunc resolutioni paucos dies concedere. Omnia haec cum acri commentatione in uulgus sparsa, & quasi iam immersi coeno inquinari amplius non possent, ulterius in seditionibus uolutantur. Caesar, Elector, cum imperatas preces exigeret, receptionem Consulum urgeret, decretum in Senatu, *Ne quid inconsultis Saxonibus statueretur.*

*Factiosi plebem excitant.*

*Fudere seditionem stabiliunt.*

*Cuius leges subscribere Limprechtus renuit.*

*SCtum aduersus Caesarem.*

(*a*) *Impressum est sub titulo*, Einigkeits-Recess.

XIX His *Schmidburgius* Baro, & *Goppoldus* Imperialis aulae † pag. 311 Consiliarii in fine anni superueniunt, † ab Augustissimo Caesare legati. * Vocatis Senatoribus mandata Caesarea exponunt. *Ad petita Electoris Moguntini se a Caesare missos, ut decretum paritorium insinuarent, obsequium exigerent, in morosos, Consulem praesertim & Syndicum, inquirerent, obiurgarent, plecterent, ab Electore nominandos restituerent, omnia ex reipublicae bono agerent*; Simul literas a Caesare Senatui scriptas tradunt, ac ad longum anteactorum monent: *Recordari Senatum, quae ab annis quindecim per uarios Legatos acta sint*: *Inter alia* Hallenhorstium *&* Kniphouium *a muneribus suspensos, at eosdem melioris uitae promissa, & fidem Caesari, Electori dedisse, proinde ut a Caesarea Maiestate restitutos in pristinis sedibus locarent. Praeterea grauiter Caesarem tulisse, quod cum ad bonum, ad pacem urbis tot Legatos submiserit, illi etiam ex necessitate reipublicae multa disposuerint, his legibus spretis in factiones ciuitas secesserit. In imperantibus Numen sperni, cuius uice populo praesident. Caesarem tamen clementia iustitiam moderari, malleque lenibus monitis ciuitati consulere, quam uiolento remedio in facinorosos experiri. Hoc fine se adesse, ut saniora consilia Senatui suggerant.* Latae ad curiam Caesaris litterae, ubi cum a Tribuno plebis, cui ex legibus id debetur, apertae fuissent, hunc in sensum perlectae sunt: *Exceptiones urbis, quas contra tot sententias & mandata proposuerit, absonas, & iam saepius reiectas se accepisse. Habere se causam, & postulare Imperii leges, ut & in poenam declararet contumaces, & arctius mandaret, id quod Elector Moguntinus iuste flagitarit;*

*Legati Caesaris appellant; Eorum propositio.*

*Legati retentionem Hallenhorstii & Kniphouii urgent.*

*Caesaris literae ad Senatum.*

*Clementia tentare obſequium, quam extorquere poenis † malle, dummodo pertinaciter moroſis idem placeat : eſſent hactenus impuniti* † pag. 312
*Menſis partioni praefixus.* *contemtus, at intra menſem Caeſareis mandatis obedirent, quod niſi facerent, & in poenam iſtis minitatam declarandos, & arctiora mandata accepturos.* Murmura haec ſolum, non tonitrua uidebantur concitatae ad ſeditionem multitudini.

* *Anno* MDCLXIII.

*Tribuni a Legatis ciuati.* Praefinitus menſis ad finem paene decurrit ; Legati ad ſe quatuor Tribunos, quod communitatem repraeſentarent, uocant, num paritum ſit, aut cur non factae preces, audituri? uerum adoleuerat iam contumacia, nec comparere dignati ſunt ; miſſi tamen a Senatu, qui abſentes
*Per alios ſe excuſant.* excuſarent : *Leges ciuitatis, transactiones, & nuperum foedus nefas ducere, ſingulos res uniuerſitatis tractare : quales cum Legati proponere uoluerint Tribunis, ſatius habuiſſe per mandatarios ſe excuſare, quam inutili praeſentia grauare Legatos.* Simul dehortatoriae a precibus Saxoniae Ducum, & praedicti leges foederis porrectae.
*Legatorum indignatio.* Legati in ſe Maieſtatem Caeſaris contemni aegre tulerunt : de contumace abſentia Tribunos rationes & poenas daturos : leges foederis ſub ſanctae concordiae nomine turbas ſpectare, erga Caeſaris mandata ciues unire. Ad commune bonum, ad urbis incolumitatem, ipſo ciuilis ſocietatis uinculo ligatam ſatis rempublicam, quod additur coniurationem eſſe, non niſi licentiam ſpectantem, ciuitati multis modis periculoſam. Manifeſtam ſeditionem in eo prodi, quod preces iniquas appellent, illas, quas ſponte promiſerint, † Caeſar inſuper ex uoluntate partium † pag. 313
decreuerit. Litteras Saxonum ad falſa narrata ſcriptas, uerba dari, in re nihil ſecuturum. Duces melius iam a Caeſare informatos, & ut ut
*Eorum hortationes.* immiſcere ſe uellent, admitti ad haec negotia nullatenus poſſe. Perpenderet Senatus pericula, quae ab ira Caeſaris imminerent, nec hunc, nec Electorem pertinaciae urbis ceſſurum, mandaturum arctius, ſique & hoc contemnetur, ex Imperii legibus proſcripturum rebelles, uitam, bona, libertates praedae expoſiturum. His, precibus pro optimo Principe, pro pacis & patriae patre mederi poſſe, quas & eſſe pias uiri docti reſponderint, & ſine libertatis, ſine religionis praeiudicio fore Elector cauerit. Siſterent ſe quatuor Tribuni, idque ſciret Senatus, ex mandato Caeſaris non ſolum intra menſem preces dicendas, ſed & eſſe praeſtitas Vindobonae doceri oportere. Senatus certos nominat, qui cum Legatis agerent, ac ne quo minus ſe Tribuni ſiſterent, factum eſſe
*Tribuni ſe Legatis ſiſtunt.* per eum uideretur, illis ut cum Deputatis compararent, facultas data eſt : audirent Legatorum mentem, ac communitati referrent, ſimul in-
*Reſolutio Senatus.* dicarent : *Conſules* Hallenhorſtium, *quod opere*, Kniphouium, *quod conſilio Electori reſtitiſſet, ante annos tredecim ab officio ſuſpenſos, uelle Senatum in curiam recipere excluſos ; at quod Moguntino iuſſu debeat, aut ſuffragio, id eſſe, quod auerſetur, & libertatibus urbis officere timeat ; preces fraude & metu extortas † ſeruitutem reſpi-* † pag. 314
*Reiicitur a Legatis.* *cere. Legati uanum metum praetendi reſpondent, non hiſce inſidias urbi, non libertatibus ſtrui, promiſiſſe Caeſarem, cauiſſe Electorem, ad noua ſe imperia per haec non iturum. Preces omnino recitandas, quarum acceptationi metus falſe opponatur, Legatis in toga, non armis negotium agentibus. Fraudem excludere, quidquid ſigillo urbis, & publico Senatus conuentu probatur, deſiſterent commentis puerilibus illudere Caeſareis mandatis, futurum alias, ut in Erfordia, tanquam in theatro auctoritas Caeſarea exhibeatur, promoturos nemeſin Gallos, & Suecos, & quotquot foederibus Electori ligantur ; Saxones ipſos communi imperantium cauſae non defuturos.*
*Erfurtenſes conſultant.* Relata haec Senatui, ciuibus, Miniſterio ; id prolixius rationes edit, cur imperatas preces renueret. Senatus conſilium indicit, ubi de Legatorum propoſitis conſultaretur. Comparuere in eo conuentu Legati,
*Litterae Su-* ac multa priorem in ſenſum perorarunt. Interuenere Ducum litterae, quibus

Edit. I quibus ne quid cum Legatis in praeiudicium prouinciae ageretur, inhibitum; comminationes additae, si non consultis Saxonibus graue quid concludatur. Legati inanitatem uerborum explicant, simul iussa Caesarea edunt, leges foederis concordiae annullant, cautionem Syndico datam repetunt, idque maxime exprobrant, quod ueteres Tribunos, ut in eiusdem sceleris consortio tenerent, tempore alias consueto non dimiserint. Rursus deliberandi spatium Senatus impetrat, *Limprechtum* † pag. 315 criminatur, & super iustitia saepe dicti foederis externos † Iurisconsultos consulit; Illi, quid continua serie actum ignari, fraudem, quae sub inuolucro uerborum latuit, non aduertentes, cum pacem Senatus & ciuium intenderet, nec Deo nec Superioribus inuisum esse responderunt. Caesarem etiam denuo interpellant Erfurtenses, ueteri praetextu moram excusant, iisque uerbis queruntur, quae consilium Aulicum, Legatos, Electorem inuersae iustitiae, syndicatus & inconsultae festinationis arguebant; ac quoniam in Consule renitendi audaciam (illi zelum libertatis appellabant) inuenerant, continuatum ipsius regimen, & nouo Senatui curia intercluſa est.

*xenum.*

*Legati aduersus contumaces procedunt.*

*Responsum ICtorum super icto a ciuibus foedere.*

*Erfurtensium ad Caesarem querelae.*

*Magistratum continuant.*

XX Adsunt pariter Saxonum Legati, mediatorum & pacis titulis insigniti, cautelas proponunt, sub quibus non pro causa tantum, sed persona etiam Electoris, quod hactenus negatum, orari posset. Sponderet Senatus preces pro Eminentissimi Electoris persona; recitationem, adusque libertati & religioni melius caueretur, differret; interim de formula ageretur, quam Ministerium recipere, & sine scandalo audire ciues possent. Restitutionem Consularium similiter promitteret. Sub his legibus Senatus obedientiam Legatis pollicetur. Illi frustra precum formulam, temerarie cautionem exigi reponunt, cum hanc Elector iam praestiterit, & Caesar iudicarit idoneam; Preces autem diu placitae, † pag. 316 ante triennium Senatus ac Tribuum † uoluntate, certis uerborum solennitatibus comprehensae fuerint. Proinde fucus obedientiae reiectus: *Frustra conditiones rei iudicatae apponi, augere diffidentiam crimen, pareret sine scrupulo Caesari, prouisuro ne quid ex suis mandatis periculi eueniat.* Ciuitas restitutionem *Kniphouii* agnoscit, de reliquo Caesari & Electori se excusationes propositurum. Legati prorogationes tantum his intendi aduertunt, multis obsequia commendant, ac cum illa pertinaciae inhaereret, alter Legatorum *Goppoldus* assumto in comitem *Papio* iter Viennam ingreditur, hactenus gesta Caesari relaturus. *Schmidburgius*, qui remansit, euentus & pericula uberius ostendit: Extrema esse, quae immineant, nec alia mereri atrocitatem mali, quod sacratissimo Caesari obluctatur. Saxones cum istis nihil efficerent, atque melius informarentur a Legatis, nonnihil, praesertim illud remittunt, quod secuta prius cautione orari oporteret: *Oraret modo ciuitas, cauturos se, Moguntinum acta hactenus, nec in religionis, nec libertatis detrimenta uersurum, contra si fieret, ex foederum & pactorum necessitate urbem se protecturos.* Senatus haec ciuibus proponit, qui licentiae, quam ad sustinendam curiae moram acceperant, assueti, initio cunctantur: Tandem concepta precum formula, sed differens ab ea, quae ante triennium placuerat: Scilicet & Saxones inseruerant: ueteri astu, quo Moguntiam & illos aemulationibus implicare soliti, † pag. 317 † ut alterius fauorem ad iniuriam alterius praesto haberent. Sed aliis haec coloribus adumbrabantur: *Oportuisse mutari preces, ut salua religio esset, cuius libertas quauis orare formula permitteret*; praeterea medium uidebatur inuentum, ne Moguntinis preces in argumentum superioritatis seruirent, cum & pro externis oraretur. Archiepiscopatum etiam expunxerant: eo enim respicere uisa, quae inepto scrupulo de scandalo uulgabantur. Electorem absque usitato alias *Clementissimi Domini* titulo nominauerant. Sic in festo Paschatis oratum, testes & Notarii adhibiti, qui obedientiam docerent. Vix haec *Schmidburgius* resciit, Senatui, Ministerio, *ne precum isto nouo commento Caesari illuderetur,*

*Saxonum Legati interueniunt, quorum consilium reiectum.*

Kniphouius recipitur.

Goppoldus gesta Caesari defert.

Schmidburgii monita.

*Saxones in puncto precum leniores.*

*Formulae precum inseruntur.*

*Archiepiscopatus omittitur.*

*Noua formula publice recitatur, quam* Schmidburgii

gius inhibet. retur, inhibuit, *arbitrium, qui pararetur, contumaciam in ſubdito* Edit. I
*eſſe.* Nil hiſce profectum, ſed preces in templis continuatae ſunt. Re-

Goppoldus noua mandata adfert. uerſus poſthaec *Goppoldus* denuo mandata attulit: *Conſules reſtituerent, intra triduum preces ante triennium promiſſas absque augmento, aut imminutione recitarent, leges foederis concordiae, & cautionem Syndico praeſtitam ad caſſandum Legatis traderent.* Eidem

Literae Caeſaris ad Saxones. legato Caeſar ad Saxoniae Duces literas dederat: *Iudicaſſe Caeſarem, ut ex inſtrumento pacis, decretis Commiſſariorum, & partium transactionibus debuerit, reſtitutionem Conſulum ab ipſo Senatu olim petitam, iniuſte, nec niſi ex inuidia recuſari. Conteſtationes ulterius, & priusquam parerent, inique exigi. Profeſſum iterate Electorem, mandata hactenus & petita, nec* † *ciuitati, nec Principibus Saxonicis fraudi aut damno, ſiue in eccleſiaſticis, ſiue politicis futura, idem Caeſarem profiteri. Dudum poenam contumaces meruiſſe, uelint Principes ad parendum ciuitatem hortari, nec impedire executionem, qua compeſcere immorigeros decreuerit. In gratiam Ducum eam dilationem adhuc datam, ut reſipiſcere ualeant.* Senatus quas † pag. 318

Praetextus Senatus pro noua formula. curas obedientiae debuiſſet, fingendis excuſationibus impendit: *Preces uberius praeſtari, quam prima Caeſarea commiſſio decreuerit, inclusionem Saxonum non praeiudicare; e re autem urbis eſſe, ut eorum conſiliis proſperitatem Numen tribuat, quibuscum ob uicinitatem communes caſus & pericula imminent. Quod clementiſſimum Dominum haud compellarint, non contemtim, ſed ideo factum, quia longis praedicatis Numini hominis commendare non conueniat. Archiepiſcopatum omiſiſſe, quod de includendo eo Caeſareum mandatum nihil praecipiat. Leges concordiae & cautiones iis praeſtitas, qui contemtis periculis libertati aſſiſtunt, nullius iniuriam reſpicere, nec iis ſalua fide, & republ. renunciari poſſe.* Proinde nihil ex iſtis, quae *Goppoldus* attulerat factum, potius uirulento ſtilo impugnata ſunt. Ne

Eiusdem cunctationes. tamen pertinaciam nudarent, dilationem ad aliquot ſeptimanas petunt, quibus referre Saxonibus, & recipere conſilia poſſent. Negarunt Legati conniuere amplius iis, qui datas ſpes toties fefellerint. Senatus aliis in circumſtantiis negotium eſſe reponit, quod precibus pro Eminentiſſimi perſona decretis, litigii principalis momentum ceſſet; nouam iam quae- † pag. 319
ſtionem eſſe, num ſufficienter † paruerint? quam Auguſtiſſimo Caeſari ſubmitterent, qui priusquam cognoſceret, non oportere Legatos feſtinata executione ciuitatem obruere. Illi uerba noua poni, rem diu iudicatam, reſpondent, exceptiones reiiciunt, ac conuocato frequenti Senatu in curiam ueniunt, num preces ex Caeſaris praeſcripto recitatae ſint? interrogant. Obmutuit Senatus, niſi quod pauca ex ſolitis exceptionibus allegaret.

Publicatur ſententia in poenam declaratoria. XXI Legati Caeſaream ſententiam contumacibus publicant. Ea Senatus, quod in puncto precum, Electorem Moguntinum, Succeſſores & Archiepiſcopatum concernente, mandatis Caeſareis non paruerit, in minitatam olim poenam, ſcilicet quinquaginta auri puri marcas condemnatur, exceptiones reiiciuntur. Addunt Legati explicationem (uidebant enim de ſenſu diſputari) mulctam non ex aerario reipublicae, ſed ex marſupiis ſingulorum, qui pertinacia ſua uindictam prouocarint, ſoluendam eſſe. Repetita legum concordiae, & cautionis exactio, utque collegium Senatorium, cuius imperium diu expirarit, nouo cederet. Imperata haec ſub pari mulcta, & Caeſareae Maieſtatis auctoritas commendata eſt. Ni-

Ferociores Erfurtenſes. hil hisce pertinacia Erfurtenſium mota, quibus iubere irritare erat. Aperte conuicia in *Limprechtum*, & alios dicta, quos negotii auctores praedica- † pag. 320
bant: de bonis eorum, de † capitibus damni reparationem rempubl. pe-

Saxones altius rei momenta perpendunt. tituram. Legati ſeueriſſimis poenis, ne cui uis inferretur, inhibent. Saxones uicino incendio excitati, perpendere momenta rei, & indagare euentus maiore cura incipiunt, cumque a partibus urbis non niſi turbas, concitatam plebem, priuatis commodis diſtractos regentes, & qui ſepoſito reipublicae bono miſeram multitudinem, ne utilitates ſuas, aut urbis uide-

ret,

Edit. I ret, dementarunt, inuenirent, ab altera iussa Caesaris, transactiones, sententias, & gratiosissima Electoris promissa deprehenderent, ac ea controuerterentur, quae in apertissimis Imperii legibus decisa sunt, magno conamine obedientiam suadent. Datae hanc in rem ad Senatum literae: *Promisisse Caesarem, pollicitum Electorem, nec preces, nec restitutionem Consularium praeiudicio fore; deberi igitur humillimam Caesari obedientiam, & orari secundum formulam ante triennium placitam, restitui Consules, euacuari curiam nouo Senatui oportere, non aliud superesse medium, quo placari Caesar queat.* Territi his ii, qui sub tutela Saxonum perpetuare dictaturam, & ex rebus turbidis captare lucra sperauerant. Serius uisum est, post tot scelera poenitere, nec malorum atrocitas impunitatis & gratiae spem admittebat, meritae poenae iam oberrabant, a maleactorum conscientia praesentatae. Communi desperantium facinore, irato furore, & quasi in ultionem sui profundius se

† pag. 321 praecipitant. Saxonum hortamenta † negligere, precum formulam mutare, *Limprechti* commentum dicere, eum propterea in curiam uocare, datam fidem publicam de non retentando frangere, Caesaream protectionem contemnere, coniicere in carcerem, & ea peragere, quae barbarae gentes ut nefanda horrent.

*Per literas urbem ad obedientiam hortantur.*

*Seditiosi in desperationem acti.*

Limprechtum *capiunt.*

XXII Saeuiisset in Legatos furor, quippe iam domum obsederant, nisi capto postea *Limprechto* fuissent distracti. Nihil amplius sanctum, omnia pertinaci licentiae subiacebant. Legati, periculis ut se subducerent, de discessu deliberant: deficiebat Caesaris licentia, nec tamen amor salutis moram patiebatur. Visum praesentibus periculis & ui maiori cedere, etiam sine mandato se posse; ideo clam urbe excedunt, & Arnstadii, oppido tribus horis dissito subsistunt; alter eorum *Göppoldus* ad Electorem, discessus causas relaturus pergit. Arnstadio seueriſſimis literis Senatui facinora obiiciunt: *Indignam rem esse, & in Imperio Romano inauditam, quod sub Caesaris protectione constitutus ad priuatorum iudicia trahatur, praesertim in causa ab ipso Caesare, & iudicio Aulico probata: quantum scelus sit, datam fidem, & saluum conductum, quem Senatus dedit, etiam hosti seruandum, in ciue profanare?* Simul dimissionem *Limprechti* petunt, & ne coepta contra eum in puncto precum inquisitio continuetur, sub poena quinquaginta marcarum

† pag. 322 auri puri, indignationis Caesareae, amissionis † priuilegiorum inhibent: Acta contra *Limprechtum* & agenda cassant, annullant. Senatus his respondet: *Legatos a Maiestate Caesarea de persona* Limprechti *nulla mandata habere; nec enim ea sibi ostensa, nec desuper his paucis diebus mitti potuisse; Inquisitionem contra* Limprechtum *ad ciuium desideria, non in Caesaris iniuriam coeptam; proinde in ipsius protectorium non peccare, sed ex reip. legibus in facinorosos competere. Recitationem precum, ut ut Senatus uellet, impossibilem obtentu esse, quod ciues reclament, Commissiones, summarios processus fastidiant, nec nisi plene discussis, & recte iudicatis submittere se uelint. Cum igitur Legati uim sibi & publicae paci faciant, cuius legibus aeque ac ciuitates aliae gaudere Erfordia debeat, a nupero eorum decreto ad Caesarem se appellare, cui actorum iustitiam ostendere parati sint.* Auctus indies plebis furor: crescente ad mortem periculo, Electoralis Praetor, *Petrus Christianus Papius*, abitum parat, ac praemissis per aliam portam equis, ipse per alteram pedes secutus. Cum in aula appelleret, aliter & aliter, prout fauor in illum uel aemulatio, susceptum: *Fuisse* Papium *extra pericula ferocem, nunc ubi motus in Electoratus commoda dirigi oporteat, fugere: Verba esse, quibus minantur Erfurtenses, animosiores hoc abitu redditi; ac ut ut pericula subfuissent, Ministrum Principi ad mortem obligatum, sique in caput Praetoris quid ausi rebelles, certe uindicem temeritatis Electorem habituros.* Ille contra: *Periculi atrocitatem euentus daturos, crederent sibi de* Limprechto *actum, nec uiuum plebis furorem euasurum; atro-*

† pag. 323 *ciora in* Papium *iam decreta, ministrum se* † *Domini esse ad fidelitatem,*

*Legati furori se subducunt.*

*Eorum literae ad Senatum.*

*Dimissionem* Limprechti *petunt.*

*Senatus responsum.*

*Ad Caesarem appellant.*

Papius *abitu sibi consulit, quod male a quibusdam acceptum.*

Papii *defensio.*

*tem, quam exacte praestiterit, non ad mortem obligatum: Ad tympana scribi, qui uitam uendunt. Vt ut uindicaturus fuisset ereptam a rebellibus uitam Elector, & mille plexis poenam sumturus, nullius tamen caput trunco* Papii *coalituram.* Edit. I

*Legati Mulhusium tendunt.*

Legati abitum Caesari additis causis nuntiant. Is Mülhusium assignat, quo tendere, & absoluere negotium debeant. Senatus quo partem culparum in communitatem conferret, Tribules & plebem, ut publico scripto, cur dicere praescriptas preces non possent, promulgaret, clam incitat. Isti mense Iulio literis ad Senatum inscriptis, multis allegant, se nec precibus unquam adstipulatos, nec posthac adstipulari uelle, aut debere, conscientiis, religioni, libertati aduersis. Mülhusii per Moguntinos contumacia Erfurtensium accusatur: *Crescere cum tempore malitiam, nec aliud operari dilationes, quam ut ad contemnendum Caesarem, ad aggrauanda facinora tempus acquirant, edocere id Limprechtinum raptum, & attentatam inquisitionem, quam cum tanto Romani orbis scandalo prosequantur.*

*Scriptum plebis contra precum formulam.*

*Moguntini contumaciam Erfurtensium accusant.*

*Caesar sub poena banni obedientiam mandat.*

XXIII Caesar mali rem exempli inualescere mora uidens, sub poena proscriptionis, amissionis priuilegiorum & iurium Senatui, Tribulibus, & toti communitati, mandatis prioribus in puncto precum intra octiduum parerent, *Limprechtum* dimitterent, nouum senatum introducerent, imperatas saepius editiones perficerent, diserte iniungit, praesentibus euentualiter in poenam declarat. Assueti iam mandatis † Erfurtenses nullo amplius timore perculsi sunt, ac quasi post transactiones, post res toties iudicatas, cum non de iure amplius, sed executione iudicati quaeritur, prouocare liceret, reuisionis beneficium, & supplicationis arripere conantur, Notarium, qui mandatum insinuauerat, conuiciis proscindunt, uerberibus excipiunt. Senatus, quod preces concernit, pariturum se declarat, dummodo per uiolentiam plebis liceat; hanc contestationem Legatis loco paritionis transmittit. Illi fraudem deprehendunt, qua Senatus communitati preces tam remissis persuasionibus proponebat, ut ostenderet, se uinci uelle, praeterea nil eum excusare ferociam plebis, quam ad tegendas imperantium culpas sufflauerit. Ac certe furor plebis adeo iam praeualuerat, ut ne deprauatam quidem precum formulam, cui Saxones incluserant, interpunxerant alia, posset obtinere, hanc licet serio tandem introducere Senatus conaretur. *Bergerus* Consul, & Syndicus, intromittere in urbem ruricolas, supprimere insolentiores, ac perditum errore dominatum recuperare statuunt. Egressi clam in agrum, tota nocte rusticos colligunt, armis onerant, ac de proposito edocent: *Ad portam Krempferianam uallum assilirent, machinas curules in urbem uerterent, curiam occuparent, omnemque in compescendis seditiosis operam praeberent.* Lecti ultra mille armati †, sed cunctantes longius dies praeuenit, † cumque uallo appropinquarent, multitudine suspecti, machinarum explosione uigiles hostilia indicarunt. Concurrere ad ualla ciues, & ostentatione armorum a coeptis inuasores absterruere. Statim ab inuicem agniti, ruricolis innocenti simplicitate excusatis, in solos ductores indignatio concepta, qui se fuga cum surriperent, in domum ac hortos *Bergeri* plebs iram effudit. Lapso octiduo Moguntini, sat illusum Caesari demonstrant. Decerneretur merita poena in contumaces, quos nulla Caesarea mandata, non amicae dehortationes a sceleribus retinerent.

† pag. 324

*Erfurtenses reuisionis beneficium arripere conantur.*

*Bergerus capere urbem nititur.*

† pag. 325

*Terminus paritionis labitur.*

† *Anonymus* lib. I cap. XIII § III & seq. Gudenus *audet referre, ultra mille lectos: quod tamen hoc minus credibile est, quo magis* Bergerus *ipse in quadam epistolarum suarum dicit, illorum ne quidem CCCC fuisse.*

Aduertebat Augustissimus CAESAR non auctoritati suae, non iustitiae consuli aliter posse, quam si ad uerba surdi, reali animaduersione monerentur. Ideo Caduceatorem Legatis, & sententiam proscriptionis transmiserat, quam, si mandata ulterius contemneret ciuitas, publicarent. Illi cum multis iam mensibus spontaneam obedientiam frustra prouocassent, fluxo etiam postremo hoc termino Caduceatorem expediuere:

*Caduceator*

*Tende-*

Edit. I *Tenderet Erfordiam, Senatui, ciuibus proſcriptionis ſententiam publicaret.* Ille (*a*) aſſumpto caduceo, & baluaria, Notario publico, quinque tubicinibus, & equitibus duobus iter ingreditur. Praemiſſo altero Senatui aduentum nuntiat: *Venire Maieſtatis Caeſareae Caduceatorem,* † pag. 326 *adferre* † *mandata, quae publicare debeat, uellet Senatus Caeſaris nuntium admittere.* Praemiſſus eques in urbe retentus non rediit. Hac pompa octauo menſis Octobris Caduceator uenit, cum urbi appropinquaret, inſonare tubas imperat. Quadraginta paſſibus a porta excubiae occurrunt, & ſiſtere gradum iubent, ſimul armatorum corona cingunt, quod uenientis eſſet negotium? interrogant. Ille praemiſiſſe ſe equitem, ait, qui Senatui expeditionem nuntiaret, huius ſe relationem expectaturum; at cum mora diuturnior uideretur, an non inter uigiles eſſet, qui Senatui indicare aduentum uellet? interrogat. Illi, cui dici oporteat, reponunt, non eſſe ſibi Conſulem, non Senatum, hunc curia pulſum, illum inuaſae ciuitatis reum profugiſſe, ſemetipſos iam urbi dominari; Attamen deliberari de admiſſione, modicum adhuc reſponſum expectaret. Tribus horis continuata mora, interim multa hominum millia ſexus omnis & aetatis confluxere, Caduceatorem & euentum rei ſpectaturi. Superueniunt Senatores, ad decem paſſus e porta egreſſos Caduceator accedit: *Ablegatum ſe ab Imperatoria Maieſtate,* ait, *eiusdem Heroldum, mandata Caeſarea adferre, quae toti ciuitati publicare debeat, hoc fine intromitti in urbem ſe uelle.* Illi mandata Caeſaris exhiberi, utque oſtendere congregatis in curia Tribunis liceret, cupiunt. Defert Caduceator petitis, ſententiam proſcriptionis exhibet, ſimul in curiam ferre † pag. 327 concedit. † Senatores licentia uſi poſt horam, quae acceperant Decreta, referunt. Simul iniquitatem rei, feſtinationem in re ardua deducunt: *Poſtulare momentum cauſae, ut Caeſar ante promulgationem mandatorum informetur, uellet Caduceator interim in urbe ſubſiſtere, de hoſpitio, uictu, imo & morae honorario Senatum prouiſurum.* Caduceator de propenſa uoluntate gratias agit, reliqua penes ſe cum non ſtarent, excuſatum haberent. In eo etiam ſcrupulus, quod Caeſar mandata non ſubſcripſerat: Ille ſtilum curiae praetendit. Demum Senatus triduum dilationem petit. Caduceator, ſe executionis miniſtrum, non iudicem eſſe reſpondet, qui prorogare iuſtitiam poſſit. Ad haec Senatores poſtulatae reuiſionis inſtrumentum porrigunt, acceptat is, ſed & intromitti ſe in urbem petit; quod cum negaretur, legere commiſſa ſibi mandata publice incipit: quod ut impedirent Curiales, *Videret*, aiunt, *ne furorem plebis incenderet, cui imperare Senatus nequeat; pericula ab hac re uitae & capitis pendere.* Auidis auribus haec uix hauſerant adſtantes, & arma erigunt, equites inuadunt, ex equis deiiciunt, uerberant, mandatorum copias adimunt. Senatores quantis ualent paſſibus urbem repetunt. Illis proſtratis, ipſum Caduceatorem aggrediuntur, & quod in hoſtilibus terris nefas, ſanctum barbaris etiam gentibus Legationis ius ante moenia proculcant, de equo Caduceatorem praecipitant, tundunt, † pag. 328 uulnerant, trahunt. † Actum fuiſſet de uita hominis, niſi Tribunus militum perrupta turba furentium manibus ſubduxiſſet. Notarium Caeſareum eadem crudelitate tractant, tubicines arrepta fuga ſe periculo ſubducunt. Poſthaec iterum turbae incingunt, *anne Caduceator Caeſareus eſſet, quamdiu abeſſet Vienna, quid Herbipoli, quid Mülhuſii egiſſet?* cum multis tentationibus quaerunt. Alius mortuum eſſe Caeſarem clamauit, qui ergo Caduceatorem mitteret? Veſtem baluariam alii togam muliebrem, alii Sacrificuli dixere, & contumeliae ſimiles ad audaciae augmentum iactatae, fidem tamen apud plebem inuenerunt. Deliberatum poſthaec, quid tandem homine agerent? plurimi nece abrumpendam tragoediam cenſuere. Saniores ut certo periculo eximerent, ad ſclopetariorum domum, quae extra portam *S. Ioannis* ſtetit, ducendum eſſe uulgo perſuadent, quo rite examinari poſſet. Gera interfluit, cuius utraque ripa longiſſimis aliquot tignis nectitur, hac transeundum erat. Hactenus ipſa turba tutus, quod ei incinctus laedi ſine periculo aliorum non poſſet.

*cum ſententia hanni.*
*Eius apparatus & aduentus.*
*Senatores ad eum egrediuntur.*
*Caduceatoris propoſitio, & reſponſa Senatus.*
*Plebs in Caduceatorem animata,*
*miſere eum excipit,*
*Maieſtatem Caeſaris, & gentium iura uiolat.*
*Ad portam S. Ioannis deducitur.*

posset. At ubi ponticuli tenuitas extenuaret turbam, omnium crudelitati expositus est. Alii praecipitandum in aquas clamarunt, fuit qui ter sclopetum fixerit, indubie globo traiecturus, ni toties ab aliis praeditus fuisset. Ad dictam casam deductum Senatores accedunt, multa de iniquitate processus queruntur, conuicia in Baronem *Schmidburgium*, † in Praetorem *Papium*, ac *Limprechtum* magnis cum affectibus dicunt, † pag. 329 iniurias excusant, in praeualentem plebem coniiciunt, uellet Caduceator haec Caesari referre. Ille ut furentes placaret, liberaliter omnia promisit. Caesarem clementiam rigori praelaturum, propensum gratiosissime iis, qui emendationem spondent; submitterent se, ac parerent imperatis, de reliquo rem saluam fore. Cum ulterius urgeretur, & crescret periculum, plebem conuiciis in *Schmidburgium* demulcet, quae ante eidem imputari audiuerat, pluribus confirmat: dubitanti de sinceritate plebi propriae manus subscriptione fidem testatur. His furorem sedauit. Biduo inter haec mortis pericula retentatus, decimo Octobris, priusquam portae aperirentur, iterum dimissus est, reuersus ad suos iniurias, uiolentias, concussiones, laesa diuina humanaque iura Caesari, Electori, Legatis refert. Edit. I

*Querelae Erfurtensium ad Caduceatorem.*

*Post bidui detentionem dimittitur.*

(a) *Sequentia fusius adhuc in ipsa* Caduceatoris relatione *typis euulgata legi possunt.*

XXIV Profanatae Maiestatis crimen totum Imperium ad indignationem commouit, Caesarem praecipue, qui Electori Moguntino, militem colligeret, adigeret proscriptos ad imperata, poenas de facinorosis sumeret, commisit. Elector priusquam extrema tentaret, leuibus armis solicitare pertinaces constituit. Copias misit in Eichsfeldiam, quae per excursiones proscriptos infestarent, si forte his corrigi mallent, quam extrema experiri. Vetuit autem, ne † in pagis praedae, ne uis ruricolis fieret, † pag. 330 non illi, sed urbici peccassent. Lecti e rusticis Eichsfeldiae armati, qui copias augerent. Praemissus cum centuriis aliquot uigiliarum Praefectus de *Westernhagen*, & equitum Magister *Biermannus*, cui *Sommerfeldius* Vargulam dedidit, in securitatem crediti a ciuitate acceptam. Istinc *Gispersiebium* perrexit, ubi ciues duos aedificantes horreum (fabri lignarii fuerant,) cepit; quos cum per integram noctem crudeliter habuisset, fumigasset ad ignem, subussisset, die altero in edito colle, in quem prospectus ex urbe datur, e curru utrumque suspendit, ea per agrum hinc inde egit, quae & acceptis mandatis contraria, & generosus miles auersatur. His in urbe excitati, arma corripiunt. Sine ordine, sine imperio congregati trecenti, ii qui sub *Schlensteinio* ductore maxime factiosi, nec Senatum amplius respiciebant, assumptis duobus tormentis bellicis in agrum progrediuntur. Nondum se inuicem hostes uiderant, & utrimque timor, ut suam quisque patriam respiceret. *Biermannus* praecipue in inermes antea generosus, ut primum uenire Erfurtenses audiit, Vargulam uersus fugit. Auctus iterum erumpentium animus, qui fugientes sed lentius persecuti, ne assequerentur. Sic omnes uulneribus intacti praelio excessere. Vargulae Colonellus Electoralis *Wamboldus* cum reliquis copiis *Biermanno* occurrit, † cui hic ut fugam excusaret, Erfurtensium multa millia † pag. 331 erupisse, Saxoniae Ducem *Ernestum* in armis esse, integros exercitus instare, uniuersam Thuringiam insurgere, & alia mentitus, quibus inertiam suam tegeret. *Wamboldus* uera sibi referri timens, quodque copiae ex lectis potissimum rusticis constarent, qui & pugnae non assueti, & orphanos ac uiduas relinquerent, graues reipublicae, & ciulatibus omnia inquietantes, reducere copias in Eichsfeldiam maluit, quam incerto periculo obiicere. Accessit infortunium, puluis nitratus ignem concepit, disiecit machinas, & proximos quosuis adussit, laesit, necauit. Auxerunt fugitiuorum mendacia timorem, ut in reditu sat contineri copiae nequiuerint. Fracto ordine manipulatim in Eichsfeldiam rediere, quae ipsa pauore incensa; positae hinc inde excubiae, alii colligatis sarcinis iam fugam meditabantur. Mittebat prouinciae Praeses *Baro* de *Bicken Christophorum Iodoci* Electoralem Consiliarium, ad Ducem *Ernestum*, ut, cur in Moguntinos arma imperasset? interrogaret. Ille per Cancellarium

*Laesae Mai. uindictam Moguntino Caesar mandat.*

*Copias militares Elector colligit.*

*Ad infestandam Erfordiam progrediuntur.*

*Vargulam deditione capiunt.*

*Biermanni saeuitia.*

*Vrbici erumpunt.*

*Varus utrimque timor.*

*Praelium incruentum.*

*Fugitiui omnia metu replent.*

*Secken-*

Edit. I *Seckendorfium* nulla se arma mouisse respondit, suspensorum manes fuisse, qui fugitiuos presserint. Indignissime *Biermanni* scelera Elector tulit, addiditque iracundiam, quod infami desertione cinguli poenam effugisset. Vigiliarum Praefectus culpam in fugitiuum coniecit, quod † contra inhibitiones ista crudelitatis facinora peregisset. Suspensorum uiduis, quoad uiuerent, ex reditibus suis Elector alimenta decreuit, copiis militaribus citra ulterius mandatum Erfurtenses infestare inhibuit, ne causa quam aduersarii foedis excessibus corruperant, iniuriarum compensatione emendaretur. Vrbici qui eruperant, in reditu currum cum pendentibus ex eo ciuibus in urbem uehunt: atrox spectaculum, & quod incitatam iam plebem ulterius furiabat. Sistitur in foro currus, in turmas seditiosi coeunt, optimates quaerunt, spoliant, captiuos e curia *Limprechtum*, & *Hallenhorstium* (nam & hunc nuper in carcerem coniecerant,) educunt, cadauera adhuc suspensa ostendunt, mali incentores ipsos arguunt, prosternunt, conculcant, sudibus atrociter caedunt, nec prius satiata crudelitas, quam humi iacere exanimes uiderentur. Fuit qui laqueum in *Hallenhorstii* collum ad par supplicium coniicere tentauit. Interim aliae duae turmae, altera ad *Ioannis Danielis Gudeni* Electoralis Sigilliferi, altera ad *Kniphouii* domum festinauit, quasi talionis poena supplicium ab his sumptura. Ille turrim Mariani templi ascenderat, inde pericula aliorum uisurus, proprium euasit: domus autem spoliata, direpta supellex, uina quae non biberant, effusa sunt. *Kniphouius* domi inuentus ad forum duci debebat; ast non potuit expectare moram † furor; uix domo eductus globo per caput traiecto interiit. Delumbati in foro ad pristinos carceres deportati sunt, quibus in praesenti periculo id potissimum uitam seruauit, quod atrocioribus suppliciis uox publica iam destinauerat. Inter haec facinora literae Clero praescribuntur, in quibus multis excusata urbs: quae milites in campis egerant, atrocibus uerbis allegata: Has approbare sigillo, & mittere Electori cogebatur. Facile Aula collegit furentium minis expressas.

*Electoris indignationem euadit Biermannus.*

† pag. 332

*Peremptorum uiduis alimenta decernit Elector.*

*Suspensorum cadaueribus in urbem deuectis, in furorem ciues acti.*

*In* Limprechtum & Hallenhorstium *saeuiunt;*

*Reprendere supplicia uolunt;*

† pag. 333

Kniphouius *interfectus.*

*Clerus ad excusandam urbem cogitur.*

XXV Posthaec *Limprechti* inquisitio accelerata est, potissimum id quaesitum: Annon preces inconsultis ciuibus promisisset? plusquam ciuilia agitasset? superioritatem Moguntinam, & urbis calamitates promouisset? Aerarium publicum expilasset? Eius facultates pro arbitrio distribuisset? Ille negat, ad acta publica prouocat, uiolentiam, iniquitates inquirentibus obiicit, protectorium Caesaris allegat. Frustra iis excusationes propositae, qui hoc unicum timebant, ne innocentia susciperet defensionem rei. Productis quibusdam ex seditiosis testibus, & interrogationibus captiose positis, tormentis a carnifice subiectus est. Quaestioni capitales ipsius hostes, hortulani, sartores, scurrae cum scriba praefecti, qui omnes nulla ueritatis, sed uindictae cupidine incensi, miserum hominem conuiciis, minis, praeter tormenta afflixerunt. Nec ipsa quaestio † pag. 334 suo fine † constitit, in augmentum poenae uel ultionis intentata. Attamen pertulit constanter, nec crimen expressum, nisi quod uel peruersa interpretatione, uel calumnia torquentium imputatum est. Facta in frequente Senatu relatione, de capite *Limprechti* consultatur. Fecit inimicorum potentia, ut apertis uotis absoluere nemo auderet, quippe & turma seditiosorum in senaculum irrupit, ui, an consilio illorum, qui collegarum uota aduersus *Limprechtum* cogere intenderant. Innocentiae accusati, & integritati suae qui consulere uolebant, cum ipsimet absoluere non auderent, Collegium Iurisperitorum desuper consulendum dixere. Syndicum urbis seniorem cum ordo tangeret, schedulam extrahit, in qua domi iam ante sententiam capitis scripserat, scilicet: Limprechtum *ob proditionis, peculatus, ambitus, & alia crimina gladio plectendum esse*, hanc loco uoti legit. Acclamatum a multitudine, & sententiae tenor *Limprechto* nuntiatus est; Ille territus, sic tamen ut in dimissionis spe solatium poneret. In conquirendo carnifice difficultas erat: Erfurtensis Electori solum obstrictus, largiri operam Senatui iuramenti religione prohibebatur; neque externus induci poterat, quod latrocinium uideretur

*Articuli inquisitoriales erga Limprechtum.*

*Torturae subiicitur.*

*De capite ipsius consultatur.*

*Capitis damnatur.*

ad mandata imperium non habentium gladio ferire †. Victus Erfurtenſis liberalitate praemii, operam Senatui addixit. In foro ante curiam theatrum erigitur, † ſic ut ex ipſa curia in illud aditus eſſet. Inde *Limprechtus* ad lanienam trigeſimo Nouembris educitur. Confluxerant omnis ſexus & aetatis homines, rem inſolitam uiſuri. Tunc primum caput ſuum peti ſerio uidens, pauca ad populum de fide ſua, de ſinceritate in rempubl. dixit, quae ſeditionibus in Caeſarem, in Electorem extremis miſeriis immergeretur. Mortem ſuam non inultam fore addidit, cumque tumbam uideret, & in ipſo foro effoſſum ſepulchrum, ibi cadauer non manſurum, ſed honeſtiorem accepturum ſepulturam praedixit †. Poſthaec ceruicem carnifici praebuit, qui ſeu pauidus, ſeu artis imperitus iteratis ictibus uulnera tantum inflixit, demum cadenti in terram corpori ceruicem reſcidit, caput clauo ferreo in ipſa curia ſuffixum, truncus in foro ſepultus eſt. Exemplum a *Rudolfo I* Caeſare ſumptum, (*a*) quem rebelles Senatores pari ſupplicio affeciſſe alibi dictum. Poſt hoc crudelitatis ſpectaculum reſedit nonnihil ciuium impetus, & ſaturata uidebatur immanitas. Senatus ad auctoritatem priſtinam, ciues ad obſequia rediere, ſed Caeſar, & Elector ad uindictam atrociorem animati.

Edit.

*Ducitur in theatrum.*

† pag. 335

*Eius ad populum ſerm.*

*Iteratis ictibus decapuatur.*

*Caeſare & Electore uindictae intentis.*

† *Anonymus* lib. I cap. XIII § V p. 176; Gudenus *in his cenſendis multus eſt, dicitque, carnificem, Electori quippe ſolummodo obſtrictum, operam ſuam Senatui largiri haud potuiſſe; externum introduci haud licuiſſe, quod latrocinium uideretur, ad mandata imperium non habentium gladio ferire. Atenim neſcio, ſi omnes circumſtantiae rite perpendantur, an illum philoſophia hac ſua punctum omne tuliſſe, dici poſſit.*

† Quod bene coniecerit, docuit euentus. Cadauere enim ipſius poſtea Electoris iuſſu effoſſo, die XVII Nouembr. ſtil. Iulian. an. MDCLXIV ſolemnes ipſi in templo Mercatorum factae fuerunt exſequiae, prout ex *Nicolai Stengeri* ſermone tum pro ſuggeſtu habito, & poſtea typis excuſo, patet.

(*a*) *Vide ſupra ad annum MCCLXXXIX.*

XXVI Ratisbonae Comitia Caeſar indixerat, auxilia ab Imperii Statibus aduerſus Turcam, qui Hungariam inuaſerat, petiturus. * Vſus occaſione Moguntinus, praeſentibus † ibi Statibus iniquitatem rei exponit, praeſertim cum Electore Saxonico agit, in certas leges conuenit, illeque opem & auxilium ad compeſcendos rebelles promittit. Sed uires Caeſaris in Hungaria diſtractae, & populoſae ciuitatis expugnatio iuſtum exercitum requirebant. Moguntinus Elector foederatos de auxiliis, potiſſimum Regem Galliae, Collegas Electores eccleſiaſticos, & per Conſiliarium ſuum *Gereonem Molitoris* Principem Monaſterienſem, inſuper Ducem Lotharingum inuocat. Sed nec inconſulto Caeſare Galliae Rex inuocatus, citra cuius uoluntatem peregrinum introducere militem profanum cenſuit. Miſſa Legatio Viennam, quae modum executionis, & quod auxilia Gallica deſiderentur, nuntiaret. Varie ibi res agitata, num ſalua Imperii incolumitate introduci Gallus poſſet? *Ingruere bellum Turcicum, exercitus Caeſaris & Imperii extra fines in Hungaria haerere, ibidem Gallorum decem millia eſſe; quid igitur ſi conſueta ſolertia excedere occupatis nollet? Iſto errore Metim perditam, duraturam cicatricem uulneris, quae ſeros nepotes de fide Gallica monebit.* Contra Elector aulae Caeſaris accuratius explicuit: *Integritatem Regis alia ſpondere, praeterea non ſolis Gallorum ſe uiribus uſurum, praeſto eſſe Confoederatos alios, quorum auxilia iſtis praeualitura legem reditus dicere ualeant. Imbecilliora fore auxilia, quam ut in loco tam diſſito moliri quid poſſint.* Miſſus in Galliam Baro *Reiffenbergius*, Regi negotium exponit, quod Erfordienſes † Moguntiae ſubditi, Electori iura tempore belli inuerſa reſtituere nolint, ulterius turbent, Monaſterienſibus pactis haud obtemperent, propriis transactionibus, & iudicato Caeſaris contraueniant. Etiam a Caeſare proſcriptos eſſe, nec ullis artibus ad uitam ciuilem reduci poſſe: ſua fretos potentia ſic inſoleſcere: imbecilliores eſſe Moguntiae uires, quam ut absque auxiliis uincere tantam urbem poſſit: uellet Chriſtianiſſimus Rex ſeditioſos compeſcere, qui adeo in publicae pacis leges inſolenter peccauerint; percepturum ex his Imperium, quam cordi Rex habeat ſanctiſſi-

* MDCLXIV.

† pag. 336

*Moguntinus cum Electore Saxone conuenit.*

*Regem Galliae inuocat.*

*Iudicia de auxiliis Gallicis.*

Reiffenbergius *in Galliam ad petenda auxilia abit, & Regem alloquitur.*

† pag. 337

Edit. I sanctissimam pacem, & eius conseruatorem laudaturum. Tribuit Rex foederi, quod in conseruationem pacis cum Electore pepigerat, copiis in Picardia distributis, sub ductore *Pradellio*, trans Rhenum irent, iussa Electoris expectarent, mandauit. Lotharingiae (a) Ducem ad pares suppetias hortatus est. *Rex petitis annuit.*

(a) Manifestum Lotharingiae Ducis Caroli, *a Gallis prouinciis exuti, aduersus Regem Galliae, editum anno 1671.*

Menses his insumpti, cumque clam ageretur, putabant Erfurtenses, se iam poenam euasisse, quam negotii grauitas remorata fuerat; in bello etiam Turcico solatium; quod soluta Canisii obsidio, caesae ad Muram Christianorum copiae, Imperatorem a uindicta ad tutanda sua reuocarent. Elector Saxoniae longius uidit, Consiliarium suum Equitem *de Werthern*, † pag. 338 agnitionem † delictorum persuaderet, submisit. Ast uana omnia pertinaci ad mala populo. Tandem postquam atrocitate scelerum momenta precum minuisset, earumque recusatio criminum paene infimum esset, decimo nono Maii praescriptam, & approbatam olim formulam publice recitat, de cetero nulla culpae agnitio, non poenitentia: tuitione criminum delicta geminata sunt. Foederatus miles cum hinc inde se moueret, consilia Erfurtenses resciuere. Anxii quod serio tandem, & efficacia ad ingentium criminum uindictam remedia parari uiderent, ad uarios Principes legatos de auxiliis mittunt, culpas partim agnoscunt, partim plebi imputant. Sed frustra rebellionem in Caesarem, in Electorem commendant: nec aliud his effectum, quam quod Protestantium Statuum Legati, quos Comitium Ratisbonae collegerat, incertum an Dominorum uoluntate, Galliae Regem de mittendis auxiliis per litteras sint dehortati. Ipsa executio a quibusdam oppugnata: *Erfordiam in superioris Saxoniae circulo sitam, Moguntinum partem laesam esse, proinde isti ex legibus Imperii, huic ne quidem ex communi iure mandari debuisse.* Caesar *mandare uindictam sui arbitrii esse, leges executionis Statibus latas, ne mandatam recusent, ab his & recessisse Maiores, & se cum negotium postulat, alium inire modum posse.* Elector *Erfordiam suam de superiori Saxoniae circulo esse negat, aliud tot saeculorum obseruantiam,* † pag. 339 *ipsam partium confessionem edocere. Partem se laesam, sed & Dominum esse, cui subditos compescere omnia iura indulgeant, imo & laesae parti executionem istas Imperii leges demandare, quae Norimbergae (a) ad pacis consummationem latae sunt.* *Solatium Erfurtensium in bello Turcico.* *Saxonis Electoris hortationes.* *Sero ciuitas paret.* *Erfurtensium ad obsidionem euitandam consilia.* *Literae Legatorum protestantium ad Regem Galliae.* *Obiectiones aduersus executionem.* *Caesaris defensio.* *Elector sibi deberi probat.*

(a) Executions-Recess *de anno 1650.*

XXVII Galliae Rex nihil Legatorum persuasionibus motus, collectas ad Metim copias Rhenum petere iubet, Elector uarios Principes, praecipue *Lotharium Fridericum* (a) Nemetum Principem, de innoxio transitu, ablegato ad eum *Christophoro Gudeno* salutat, quod in eius Principatu Rhenus occurreret. Annuit liberaliter, & inter Spiram, ac Philipsburgum copiae transportatae sunt; fuerunt autem peditum millia quatuor, equitum duo. Miles Lotharingus sub Principe *Vaudemontio* Moguntiae, ubi nauali ponte utrumque littus Elector iunxerat, transiit, superato Rheno stipendia numerata sunt. Elector Herbipolim, utque bello proximior esset, *Regis Curiam* (Franconiae fortalitium est, Thuringiae obiacens) pergit. Barones *Reiffenbergium* & de *Greiffenclaw* Legatos cum plena potestate castris praeficit, ut & adessent consilio, & de annona prospicerent, ac cum obsessis, quod e re uideretur, agerent. Summam rei Generali Vigiliarum Praefecto *Sommerfeldio* credit, qui militaria, & † pag. 340 expugnationem † curaret. Tormenta maiora bellica Herbipoli, & *Regis Curia* aduecta sunt, glandes armamentarium Moguntinum submisit. Auctae conductitiae copiae lecto per Franconiam, & Rhenum milite. Colonienses, Treuirenses & Westphali per Hassiam uenere. His omnibus exercitus quindecim millium concreuit. *Galliae Rex auxilia Moguntino mittit, quibus Lotharius Fridericus Nemetum Princeps transitum concedit.* *Legati exercitus.* *Sommerfeldius.* *Numerus armatorum.*

(a) *Hic post* Ioannis Philippi *obitum Electoratum Moguntinum obtinet, ac hodie rerum summae feliciter praeest.*

*Exercitus urbi appropinquat.*

XXVIII Die sexto Septembris turma ex Eichsfeldia praemissa greges pecorum ex pascuis abegit; id primum hostilitatis argumentum. Exercitus innoxio per Thuringiam transitu secutus est. Obsidionem intendi uidens Senatus, ciues ad concordiam, ad fortitudinem hortatur: *Tribunis, Centurionibus parerent, metum abiicerent, causam Deo commendarent.* Missi etiam ad exercitus Legatos, qui uim deprecarentur, pacis leges proponerent. Illi: *Non se nisi dedita urbe pacturos*, aiunt, *reciperent praesidium, ac aequa omnia expectarent; Vades se clementiae Electoris futuros, quam ubi inutili resistentia ulterius irritarent, in indignationem uertendam, quae nonnisi meritis poenis placanda sit.* Vrbici *S. Petri* Abbatem *Adamum* interpellant, uellet appropinquanti exercitui occurrere, quae ad auertendam uim expedire uiderentur, proponere. Ille in uanum pro rebellibus agi facile agnouit, qui ostentatione armorum non poenitentiam, sed contumaciam prodant, ne tamen cum coetus sui periculo petentium furorem accenderet, adduci equum iubet, † profecturum se promittit, quodque e re ciuitatis deprehenderet, soler- † pag. 341
ter acturum. Ast aliquantum ex ciuitate progressus equum uertit, reuersus in urbem, a palantibus hinc inde turmis progredi ulterius se prohibitum; praeterea desperatae rei indicium refert; Saxones Moguntinis amicos esse. Sic igitur septimo Septembris omnis exercitus, nisi quod Galli in Franconia adhuc subsisterent, in urbis uicinia aduenit, castra infra *Marbach* adusque Geram fluuium supra *Gissersleben* metatur, quod latus illud Eichsfeldiam uersus, commeatus aduectioni commodius, atque ob assurgentes colliculos aduersus *Cyriaciburgum* tectum esset. Aliis a *Dagobertstadio*, ubi collis uallo eminentior, faciliorem fuisse oppugnationem arbitrantibus. Miles Francicus ad uiam regiam in iugo montis asperi uersus meridiem castra locabat, ut meridionale urbis latus clauderet; nec tamen omittebat e tormentis, per tantum interuallum globos in urbem transiicere. Ab altera parte *Sommerfeldius* per fossiones indies appropinquabat. Vrbici turmas aliquot scripserant, e pagis citauerant delectum, sed pluribus suae domus, quam urbis defensio placuit. Praeter illos ciues sub signa distributi uallum impleuere, tormentis maioribus obsidentes saepius ad ostentationem, quam necessitatis modum petiere, illi contra fossionibus intenti, superuacuum † ducebant intempestiuis ex- † pag. 342
plosionibus primi terroris emolumenta perdere; Vulgus his persuasum, machinas bellicas, puluerem nitratum deficere, ludibriis per uallum obsidentibus exprobrat. Annona ex Eichsfeldia aduecta, partim in Thuringiae oppidis, Mülhusii, Saltzae numerato pretio coempta est, quam ut interciperent obsessi, missa equitum turma prope Tonnam insidiantur. *Helmsdorffius* Quaestor in *Scharffenstein* curribus praefectus, uenientes ex longinquo Erfurtenses amicos credens, ne in dubii quidem periculi euentum arma sumit. Illi imparatos aggrediuntur, currus spoliant, equos abripiunt, *Helmstorffium* autem milla per caput glande uita priuant. Excitauit hic nuntius castra, quibus maior de commeatu cura, quod nullis excursionibus reparare defectum in amica prouincia possent, ideo posthac maiore praesidio annonae currus muniebant. Propius interim ad uallum per fossiones peruentum est. Vbi uineae ad portam *S. Andreae* declinant, aggeres erecti, e quibus & inquietarent uallum, & erumpentes compescerent. Variis euentibus aliquot septimanis inuicem pugnatum, & cum supremus Eichsfeldiae Satrapa *Baro* de *Bicken* uallum propius exploraret, e tormento maiori globo in femore laesus, uitae discrimen incurrit. Obsessi nihil quod ad defensionem faceret, intermisere, Senatus ut pietatis stimulo † ciues ad fortitudinem animaret, preces in publico foro decre- † pag. 343
uit. Ibi Praeco uerbosa concione rebellionem firmabat: *Non de uita tantum, de libertate, sed & aris agi, pro illa pugnare ciuem, pro his etiam mori Christianum debere: Sed nec eam necessitatem ingrueret, quae extrema minetur: Numen protectionem manifestissimis signis ostendere: tanto iam tempore hostes ante urbem sine progressu subsistere, nulla inferre damna, multa pati, ne dubitarent de uictoria,*

*pro*

*Petrensium Abbas occurrere exercitui compellitur. Eius simulatio.*

*Obsidione urbs cingitur.*

*Obsessorum apparatus.*

*Annonae cura.*

*Obsidentibus annonam intercipiunt obsessi.*

*Obsidentes portae S. Andreae incumbunt.*

*Obsessi preces publicas decernunt.*

*A Concionatore ad contumaciam incitantur.*

Edit. I *pro quibus ipse Deus uigilaret.* Dum his auditores incenderet, globus supra domorum tecta in ipsum forum prorumpens coetum dissoluit. Idem in templo Franciscanorum contigit. Inter haec Galli pedites ex Franconia appellunt, trina tormentorum explosione excepti, fragor honori aduentantium, glandes ciuitati cessere. *Pradellius* confestim urbis situm & munitiones explorat. Frequentiora his castra propius uallum premunt. Infra *Cyriaciburgum* structa mole in utramque urbis plagam *Gera* diuiditur, hanc perforare conantur, ut subsidente flumine pars urbis altera, quae potissimum infestabatur, sine aqua esset, ac metu ignis citius ad deditionem cogeretur: missi in illam nocte fabri lignarii addito praesidio, quod aduersus erumpentes eos defenderet. In arce & uallo findentium strepitus auditi, nec tamen frequentissimis tormentorum globis a proposito repulsi, molem aequarunt. Sed breue periculum, quippe ducta in foro † pag. 344 equario fossa, ex altero † Gerae brachio exsiccatum alueum denuo impleuere. Aderant iaciendis ignibus machinae, & facili opera tot lignei parietes ac tecta arsissent, at uetuit Elector per euersionem urbis uictoriam quaerere: *Filiam esse Erfordiam, quae castigari, non tolli debeat, belli ciuilis damna haud minus inferenti, quam laeso nocere.* Vt tamen obsessi, cuius beneficio salui essent, monerentur, ac quae imminerent mala ab extreme irritatis, horreum inter portas *S. Andreae* & *Ioannis*, semotum a domibus iniecto igne incensum est. Molendinum ante portam *S. Ioannis* hactenus a ciuibus obtentum erumpentibus pro refugio erat; missi igitur incendiarii, qui deurerent, eodem casu uicina aedificia ceciderunt. Vrbici uindictae intenti ab altera parte erumpunt, & adscriptum Electorali culinae *Dagobertstadium* incendunt. His conflictibus, & pensitationi damnorum mensis insumtus est. Monebat imminens hiems, ut uiolenta oppugnatione obsidio conficeretur. Ex omnibus aggeribus ciuitas impeti coepta, tribus diebus continuata fulmina, & porta *S. Andreae* deiecta est: globi qui ruinas penetrauerant, aedes ad mediam usque urbem perforarunt.

*Auxiliares Galli in castris appellunt.*

*Aquam subducere urbi obsidentes student.*

*Vrbici eludunt.*

*Electoris propensus animus in Erfordiam.*

*Molendinum ad portam S. Ioannis obsidentes;*

*Dagobertstadium obsessi incendunt.*

*Obsidio uiolentius continuata.*

XXIX His territi incolae, longisque satiati malis, consilia pacis respiciunt. Auctus ex eo metus, quod pacem cum Turcis initam audirent. Prudentiores pericula ostendunt: *Obsideri se a Principe, a cuius clementia sperare* † *ueniam possint, dum eam agnoscant, sed & milite cingi, moribus, lingua, studiis uario; Alterutrius arbitrium necessitatem imponere, euenturum, ut si Principis clementiam respuant, incidant in lasciuiam militis, cuius ira nullo linguae commercio placari queat. Fingerent per insultum expugnari urbem, imo & intuerentur praesens periculum, quibus direptionibus, quibus libidinibus ciues, bona, uxores, liberi subiicientur?* Inter has deliberationes opportune literas Sereniſſimus Elector Saxoniae misit, in quibus & pertinaciae mala, & bona submissionis descripsit. Conclusum in Senatu, deditionis leges ab exercitus Legatis petendas esse. Deputati cum mandatis, qui transigerent, responsum tulerunt: Vrbem Electori dederent, & eiusdem clementiam expectarent. Ablegati mandatorum limites praetendunt, quae ultimas inire conditiones uetarent: Ne tamen rupta uideretur transactio, *Reiffenbergium* rogant, uellet una in urbem tendere, melius omnia in Senatu expedienda. Ille datis obsidibus altero se die † pag. 345

*Deditionem respiciunt.*

*Suadentium metus.*

*Electore Saxone ad deditionem hortante fit SCtum de petendis legibus deditionis.*

uenturum promisit. Interim inducias placuerunt. Credit se *Reiffenbergius* impotenti uulgo, & urbem ac in ea curiam accedit. Variis ibi praesertim de uenia delictorum, de praesidio actum, sed nil conclusum est. Prorogatae tamen inducias, & denuo Senatores ad Electoris Legatos missi sunt. Conuentus in *Piltersleben* habitus, ubi tandem felicissima conuentione plusquam saeculares illi motus, & dissidia ciuilia his legibus † abrupta sunt: *Ciuitas Electoris, Principis sui, clementiae se dederet,* Cyriaciburgum *& duas portas* Brületensem *ac* Krempherianam, *usque dum de urbis securitate, de custodia pro libitu disponeret Elector, traderet, reliquae non nisi ruricolis aperirentur. Religionis libertas iam olim promissa libera, & citra molestias esset.* Pradellius † pag. 346

*Datis obsidibus* Reiffenbergius *urbem ingreditur.*

*Inducias.*

*Vrbs deditur.*

*Deditionis leges.*

& Le-

& Legati *Electorem placarent, ne poenas a ciuibus, aut bonis eorum exigat. Ruſtici ad praediorum culturam ex urbe dimitterentur.* Excluſi a gratiae legibus, qui prae ceteris in Caeſaream Maieſtatem, in Electoris eminentiam peccauerant. Hae leges per Deputatos urbis *Regis-Curiam* delatae, atque praemiſſa flexis genibus deprecatione Principi Electori exhibitae ſunt. Ratihabuit Elector Legatorum pacta, utque apud Caeſarem Erfordia expiaretur, ſibi curae futurum promiſit; his quoque gratiam ſpopondit Elector, quibus Legati negauerant, eandem ut Caeſar largiretur, ſe laboraturum: Expenſas belli quantumuis ingentes, non ex priuatorum bonis, ut ob delicta poſſet, uerum uniuerſitatis ſumturum. Edit. I

*Erfurtenſes per Legatos deprecantur.*

*Ipſe Elector urbem accedit.*

XXX Acta haec *Regis-Curiae* ſexto decimo Octobris; unde Elector cum integra aula Erfurtum mouit. Cum prope urbem ueniſſet, ab uniuerſo exercitu armis, & trina machinarum exploſione ſalutatus eſt, iisdem uallum intonuit. Ciues arma depoſuerant, quo minus exacti tumultus imaginem Domino exhiberent. Electorem Magnatum ingens numerus omnis † ordinis & dignitatum ſtipabat. Iſto pompae ordine urbem † pag. 347 ingreſſus eſt, quae felicitas a duobus ſaeculis Maioribus negata. Occurrit in ueſtibulo Mariani templi Clerus, breui oratione de proſpere geſtis, de aduentu gratulatur. Poſtea ad ipſam aedem deductus Elector, ubi Ambroſianus hymnus decantabatur. Inde Monaſterium *S. Petri*, ſolitam Electoribus Sedem conſcendit. Confeſtim Senatus portarum claues obtulit.

*Homagium praeſtitum.*

XXXI Prima de occupatae urbis regimine cura, quomodo & ſcopuli ueteres cauerentur, & communis boni tutela firmaretur. Viſum ſueto olim iureiurando ſubditos obſtringere. Conuocati in maiore foro ciues, Elector in latioribus gradibus ſub umbella holoſerica ſtetit. Senatores propius, reliqua multitudo per forum erat diffuſa: Ibi in genua deuoluti, quae peccauerant hactenus, deprecati ſunt. Elector clementiam *Regis-Curiae* promiſſam uberius ſpondet. Singuli ciuium ſecundum regiones, & tribus, ſtipulata manu obedientiam Electori promiſere: Ii qui extra portas habitant, tumultuum rei, per libellum Electori innocentiam ſuam proponebant: Fateri ſe, quod motibus immixti, imo in tumultu primi fuerint; aſt ex alieno hoc delicto non ſuo eueniſſe: calliditate imperantium ſe circumuentos, qui ſimplicem multitudinem ad tegmen ſuae rebellionis concitarint. Scilicet † Eminentiſſimus Elector clementia ſua † pag. 348 pertinaciam omnem liquefecerat, ut puderet in optimum Principem peccaſſe, hinc alter alteri culpam imputabat. Fides data iure iurando confirmabatur, proponente iuramenti leges Secretario, omnis multitudo erectis ad coelum digitis ſubiectionem iurabat.

*Excuſatio ſuburbanorum.*

*Electoris clementia.*

*Galli bene remunerati Rhenum repetunt. Rariſſimum munus Regi ab Electore oblatum.*

XXXII Iisdem diebus Rhenum auxiliares Galli repetiere. Officiales cum liberaliſſimis donis Elector dimiſit. *Pradellio* gladius multis pretioſus gemmis, & plures equi obuenere. Ipſi Regi datum munus, quod antiquitatis pretio omnem aeſtimationem ſuperat: De *Childerico* Francorum Rege, *Clodouaei* patre, ſupra (*a*) dixi: is anno Chriſti DIX die uigeſimo ſeptimo Nouembris obiit, ac Tornaci ritu gentilium ſepultus eſt; cumque nuper ibidem, gubernante Belgium *Leopoldo* Archiduce, Diui Caeſaris *Ferdinandi III* fratre, ruinoſae aedis fundamenta diiicerentur, (*b*) corpus una cum uario cimeliorum, & armorum apparatu, inuentum caſu, & refoſſum eſt. Haec *Leopoldus* Viennam miſerat, Galliarum Rege frequentiſſimis uotis, iſta praedeceſſoris monumenta deſiderante. Ablegauit Elector ad Caeſaris aulam *Conradum Breuning* ſuum e Societate † Ieſu Theologum, per quem a Diuo *Leopoldo* Caeſare Auguſto † pag. 349 iſtum antiquitatis theſaurum obtinuit, eum poſtea Regi Galliarum in grati animi teſſeram obtulit.

(*a*) *Sub anno DXVIII.*

(*b*) *Vide* Anaſtaſin Childericianam Chifletii, *in qua uberrime haec ab oculato teſte, & elegantiſſimis eclypis exhibentur.*

*Vniuerſitas literaria Electorem excipit, qui eam*

XXXIII Rector Vniuerſitatis & proceres elegantí oratione Electori gratulantur, ſe atque Academiam Electori commendant. Pari elegantia reſpondet Elector, nec curae ſibi tantum rem literariam futuram, ſed quan-

Edit. I quantis etiamcunque impensis e puluere, quo temporum iniuria tecta iacuit, splendori pristino restituturum. Fidem dictis atque uotis speratam dedit, postquam liberalissimis stipendiis, & uigilante cura Academiam irrigauit, ut paulo post supra uota florere inceperit. *dem restaurat.*

† *Anonymus* lib. II cap. VI § VII p. 282; *Sed enim, Gudeno sic praecinente, ego non libens gressibus ingrederer; quoniam plenis saltibus a uero resilirem. Magis quidem sub finem saeculi XVII academia floruit, quam urbe manus dante; sed id non tam mutationi isti, quam exquisitae eruditioni, magnaeque celebritati Professorum Iuris & litterarum sacrarum, formulae Augustanae addictorum, adscribendum uenit.*

XXXIV Monebant transacta tempora, non solis promissis imperia stare, praeterea ampliora urbis munimenta uidebantur, quam ut semper impleri praesidio ex ciuitatis reditibus possent. Ideo Elector, quod iam ante saecula *Adalbertus* (*a*) fecerat, arcem extruere, ex qua tam protegi aduersus uiolentiam boni, quam contineri mali possent, ac montem *S. Petri* munimentis circumdare aggressus est. Prosperrimis initiis Princeps Monasterienſis, *Christophorus Bernhardus*, ex Hungaria superuenit. Ibi annonae praefectus exercitibus Imperii de commeatu prospexe- † pag. 350 rat, Princeps heroicis uirtutibus, praesertim re militari † per Europam celebris: Omni praesidio & machinarum tonitru exceptus est: aliquot dies laetitiis insumptae, praecipuum in noua munitione, suorum re uotorum, delectamentum: postea Westphaliam repetiit. Elector ut ciuibus suis ostenderet non Imperium sibi uiolentum, sed quod clementia consistit, placere, ciues, quae reliquerant arma, resumere iubet, in foro conuocat, paucis stipatus lustrat, totque millenis inermis se credit, quibus antea hostis uidebatur; sed edocti iam de errore ciues, quodque restiterint Principi, qui non libertati, sed licentiae ponere modum uoluisse uictor ostendat. Incredibilis hinc animorum conuersio, nec reliqua ueteris morositatis studia, nisi forte penes quosdam obscurae sortis, qui bonis publicis offensi, in rebus turbidis delectamenta quaerunt. Sic iterum unita Sedi Erfordia. Caesar, Reges, Principes Electori de felici successu gratulati sunt, etiam priuatos ad eundem ausum Electoris humanitas prouocauit. Ast ille prospera omnia non suae uirtuti, sed benignitati Numinis imputauit. Festiuos ignes, arcus, & triumphantis decora uetuit, quod reduxisse ciues, quam triumphasse uideri mallet. *Citadella Petrensis initiatur.* *Princeps Monasterienſis Electorem hic conuenit.* *Elector iterum ciues armat.* *Lustrationem instauit.* *De unita Sede Erfordia ad Electorem gratulationes.*

(*a*) *Vide supra ad annum MCXXIII.*

XXXV Inter istos applausus non deposuit Elector pro rep. curam. Ordinauit Magistratus: quae statum concernunt, & publica, Vicedo- † pag. 351 mino commisit, datis in † curarum, & Consilii partem Assessoribus. Vetus haec per Electoratum, & praesertim Erfordiae imperitandi ratio. Iudicia Praetori, & Assessoribus mandauit, itidem ex ueteri instituto: Sed illud utrobique nouum, quod quasi de Archiepiscopatu triumphasset & Erfordia, ex ciuitatis Consulibus, Aduocatis, Senatoribus ad hasce potestates quidem adoptati sint, sic uicti mixti uictoribus ad gubernacula assumpti. Senatus etiam ordinatus; in eum prudentiores ciuium lecti, & data quotidiana reip. disponendi potestas, potissimum quae circa tribus, commercia, tutelas, successiones ex statutis uersantur, & rituum libera secundum Augustanam confessionem, prout hactenus uiguit, ordinatio. Senatoria Collegia in tria reducta, sic tamen, ne quis a dignitate sepositus, sed uel ampliorem, uel parem in aucto Collegio honorem adipisceretur. Vicedominatus *Reiffenbergio* creditus, industriae hoc in negotio praemium. Sic ordinata ciuilia: militare praesidium suo Generali uigiliarum Praefecto *Baroni* de *Leyen* Elector credidit; hic dum bellum ciuile prope Erfordiam ageretur, cum signis decem in Hungaria bello Turcico distentus, praecipuum fortitudinis, & uirtutum militarium specimen in expugnatione *quinque Ecclesiarum*, & felici ac cruento ad *S. Gothardum* proelio edidit, uocatus cum ueteri, & † pag. 352 exercitato milite faustissimis † auspiciis, urbis, nouaeque arcis custodiam ac supremam armorum praefecturam suscepit. Patres Societatis (*a*) Iesu *Elector Magistratus ordinat, & instituit Vicedominum;* *Iudicium ciuitatis: in quo uicti mixti uictoribus.* *Senatus lectus.* Reiffenbergius *Vicedominus*, & Baro *de* Leyen *Gubernator constituuntur.* *P. P. Societatis*

*vis Iesu Collegium donat Elector.*

suis quidem reditibus, quos uel ex liberalitate morientium, uel ex monasterio Canonicorum *S. Augustini*, quod ab Electore *Swikardo* accepere, sed absque domo propria hactenus uixerant, a Capitulo Mariano in sacellum (*b*) ecclesiae *Sanguini Redemptoris* sacrum, & pro locario in domum, ab *Henningio Goedenio* ad occidentales gradus exstructam, quondam recepti. Pro iis Elector Stotterheimiani palatii aream & rudera emit, assignauitque in futuri Collegii fundum: additum in uicinia *S. Laurentii* fanum, in quo dum usque propriam aedem Numini erigerent, diuina peragerent. Edit. 1

(*a*) *Vide supra ad an. MDLXXIX. lib. I n. 21.* (*b*) *De cuius initio uide supra* (*c*) *Vide supra n. XIII.*

*Monita Electoris ad utrumque religionis concionatores.*

Priusquam Herbipolim repeteret Elector, utriusque religionis Clerum ad prandium uocat, inter alia hoc potissimum inhibet, ne uerba ad populum facientes a praeceptis uitae Christianae ad conuitia in discrepantem ritum deflecterent. Veritatem suo candore sine calumniis apparere, ad has sibi male conscios refugere, nec iis auditores ad pietatem, aut zelum ueri, sed ad liuorem tantum animari, & pestilentem reip. aemulationem. * Firmatis omnibus, & emendatis in melius, Herbipolim † abitus paratur. Postea intercedente apud Caesarem Electore, ciuitas, agnita per legatum culpa, factaque per eundem humi prostratum deprecatione, a nexu proscriptionis absoluta est. † pag. 351

*MDCLXV. *Reuertitur Herbipolim. Ciuitas a banno absoluitur.*

*Pacta & stabilita concordia cum Saxonibus.*

XXXVI Vnum supererat, quominus Erfurtensia consummata uiderentur. Saxoniae Duces, Thuringiae Landgrauii uarias lites cum urbe iam ab antiquissimis temporibus habuere, modo iura, nunc terrae in controuersiam tractae. Adpromisit nunc Elector Saxo auctoritate sua lites sopiendas. Moguntinus Baronem *Reiffenbergium* legat, conuentus Lipsiae habitus, ubi Praefectura *Kapplendorff* ac *Rudelstadium* maius Ducibus cessum, illi praetensae in Erfurtensi territorio superioritati renuntiarunt. Comitatus *Mühlberg* & *Tondorff*, si daretur creditum, cessi, protectio urbis Domino relicta: de conducendi iure, multarum hactenus litium causa, conuentum, ut Elector personas, Principes bona conducerent; controuersiae Gleichenses multiplicibus legibus sublatae, nisi quod superioritatis, aut exemptionis praetensio Spirensi Camerae submitteretur; atque sic uariis pactis, datis aliis, aliis retentis, proscriptae lites, diuisa territoria, distincti dominatus, amicitiae, studia, utilitates, aduersus quosuis coniuncta sunt.

Quid de hac renuntiatione iudicet *Schurzfleischius*, uidere est in epistola CLXXXVI p. m. 191 & seq. *Et quidem anno MDCLXVII a domo Saxonica renuntiatum iuri patrocinii hereditarii in Erfurtum; sed non iuri ex capite territorii, a domo Vinariensi praetenso. Illud enim ex alia caussa oritur, & propterea ea cessio non intelligitur ratione eiusdem.*

*Apparatus futurae Historiae.*

XXXVII Historiae futurorum temporum, si contexere libuerit, apparatum dabunt rerum † humanarum concatenatae uicissitudines. Magnus minister & qui Domini uices agebat, fortunae lubricitatem expertus cecidit †: interim illustrissimus *Fridericus* Baro *de* Greiffenclaw, gubernacula tenuit. *Ioannes Philippus* Elector, amoribus & consiliis, queis Remp. iuuit, felicem impositurus coronidem, a Reuerendissimo Capitulo *Coadiutorem* petiit, qui & fessam curis senectutem fulciret, & anteuersis Imperii interualli malis successor esset. Non diu consultandum fuit quis eligeretur, sed *Lotharii Friderici* altissima uirtus omnium uota collegit: is igitur Coadiutor, & *Ioanne Philippo* associato superis, Elector est. Sanguinem ex illustrissima *Metternichiorum* familia ducit, fuitque iam ante Spirensium Episcopus, Imperii Princeps. Ardentissimis uotis hunc expectauit Erfordia, ut iurata fide obedientiam sponderet; ast Rheno armis turbato necessitates Moguntiae Domini praesentiam expetunt. Igitur homagium per Legatos excepit, quam in rem Reuerendissimum summae Aedis Scholasticum, hodie Custodem, *Carolum Henricum*, Illustrissimum *Baronem* de *Metternich*, *Winnenburg* & *Beil-* † pag. 354

*Lotharius Fridericus Elect. Mog.*

*Homagium excipit.*

Edit. I & *Beilſtein*, miſit; Legati ſimul a Metropolitano Collegio, Reuerendiſſimi duo Capitulares, & Illuſtriſſimi Domini, *Anſelmus Franciſcus Fridericus* ab *Ingelheim*, & *Chriſtophorus Rudolfus* a *Stadion*, ut homagium † praeſtare Erfordiam iuberent. Peracta ſunt omnia magna pompa, & applaudentibus cunctis, Legatorum prudentia ubiuis inter ornamenta eminente: Ciues in latiore foro, ruricolae partim in *Vippach*, alii *Sommerdae* & *Mühlbergii* iurarunt. Mox ante, cum eiusdem belli incommodis Rhingauia expoſita, ſuum Vicedominum, meritis in rempublicam excellentiſſimum, commodare amplius Erfordiae non poſſet, Baro Illuſtriſſimus & Generoſiſſimus Dominus, *Ioannes Henricus Daniel* a *Ridder* in *Groenſtein*, Vicedominus Erfurtenſis renuntiatus, euocatoque ad Imperii tutelam a Caeſare militarium rerum gubernatore, *Barone* de *Leyen*, Colonellus *Fridericus* a *Schütz* in *Holzhauſen*, exercitata generoſitate clariſſimus, armis praefectus eſt.

† pag. 355

*Per Legatos D. D. de* Metternich, Ingelheim, Stadion.

*Dom.* a Ridder *Vicedominus.*

*Dom.* a Schütz *praefidii praefectus.*

† Intelligit *Philippum Ludouicum* de *Reiffenberg*, Erfordiae Vicedominum, qui anno MDLXVIII die XVIII Maii ordine clericali, omnibusque beneficiis exutus eſt. Quo conferre iuuabit *Lunigium* in continuatione *Spicilegii eccleſiaſtici* ſectione III n. XX p. 229.